Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 НОЯБРЬ 6 СРЕДА № 218 (18341) сэн 6 мүн.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ аюсалай үдэр

ХЯМДА СЭНГЭЭР...

...одбэрилхын, ма-
...нэмээхын тула
...уд нажарай үе-
...с, витаминтай
...ан элбэг хүрэ-
...ыг гэжэ орол-
...ан гасуурта дай-
...тэжээл багаар
...ынууд хабартаа

элдэб тэжээл, нөөсэ бэдэрхээ гарадаг. Буйлуулгын промышленностиин предприятинуудай үйлэдбэриин үлэгдэлнүүд иимэ нөөсэ боложо үгэдэг юм.

хямда сэнгээр бүрдүүг худалдажа абана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Нэгэ тонно үлэгдэл ороёдоол 18 түхэриг тэ юм.

Т. ПНЕВА.

ЭЛСЭЭН БЭЛДЭГДЭНЭ

...ективэй сове-
...предприятиин со-
...лгодоhоор тии-
...ынгэрөөгүй. Гэ-
...гдаhан сагhаа
...ает предприя-
...ада хабаатай олон
...ажуудые шиид-

...н советдэй ээл-
...hаяан боложо,
...юрэмжээтэ ама-
...ые «ЧАП и
...фирмэдэ арен-
...лсээе зүбшэн
...н энэ хэлсээндэ
...ануудые сруул-
...hайшааhан бай-
...ссии байгуулжа,
...сэнгые тодо-
...ны түлбэриин

хэмжээ тогтоохо, хамтын хэлсээнэй проект эсэслэн эохёохо даабари предприятиин совет заводой начальникгай орлогшо И. Н. Сизых, профкомой түрүүлэгшэ В. В. Пономарев гэгшэдтэ үгэбэ.

Сэхыень хэлэхэдэ, энэ сэсэрлиг харуулhалха хэрэгтэ мүнгэн зөөри багаар hомологдодог байhан гээшэ. Энэнhээ уламжалан, hайнаар харуулhалагдахаяа болижо, сэсэрлигэй байдал муудажа эхилээ. Тиимэhээ хэлсээнэй проект соо «ЧАП и компания» фирмэ энэ сэсэрлиг hэльбэн шэнэлхэ, хүгжөөхэ ёhотой.

Т. СОБИНКОВА,
«Локомотив» газетын худэлмэрилэгшэ.

Бүри тээмэндэ, үнгэрэгшэ октябриин эхээр, «Михайловский» совхоз гүрэндэ мяха худалдаха юhэн hарын даабарие үлүүлэн дүүргээ гэжэ мэдээсэгдээ hэн. Ажахы гүрэнэй захил дүүргэлгэдэ, эдеэ хоолой налогто гурбан квартал соо бүхыдэнь 2580 центнер мяха худалдаха байhан вад, хамтадань 2740 центнер мяха оруулаа.

МАЛШАДАЙ ОРОЛДОЛГООР

Энээндэ хэд малшад эгээл ехэ хубита оруулаа гээшэб гэжэ ажахын ахамад бухгалтер М. Д. Тулоноватай хөөрэлдэхэдөө, hонирхоо hэмди.

Совхозой гүрэндэ худалдаhан мяханай ехэнхинь үхэрэй мяхан болоно. Тусхайлбал, байгша оной эхинhээ хойшо ажахын малай гүүртэнүүдhээ бүхыдөө 662 үхэр мяханай комбинадта оруулагдаа. Шахамал үхэр бүхэниинь дунда зэргээр 334 килограмм татаа. Илангаяа үнгэрэгшэ гурбадахи кварталда томошье, тарганишье үхэркүүд мяханда олоор тушаагдаа. Жэшээнь, энэ үе соо тушаагдаhан малайнь 80,4 процент тарган гэжэ сэгнэгдээ юм.

Мяханда худалдагдаха мал харуулhалдаг малшадай ороддосотой ажалай ашаар лэ тиимэ үрэ дүнгүүд түйлагдаа гэжэ тэмдэглэхээр. Жэшээлхэдэ, Бага-Нуга гэжэ газарта байратай шахамал үхэрнүүдые харуулhалдаг гүүртын коллективые (ахалагшань С. Б. Цыденов) онсо тэмдэглэхээр. Сергей Будаавичтай суглаа малшадаар аха дүүнэр Владимир, Мунхэ Нимаевууд, залуу хүбүүн Булат Ринчинов гэгшэд худэлнэ. Эдэнэр үбэл-зуншье үхэрнүүдэйнгээ шэгнүүр нэмээхэ даабаряа дүүргэдэг.

Түргэнөөр түлжүүлэгдэхэ жэжэ буруу, хашарагуудай комплексын ахалагша малшан, ажалай ветеран Даша-Цырен Цыденович Найданов түрүүтэй, малшад Базаржап Жамсуев, Даша-Цырен Будаев гэгшэд баhал hайн үрэ дүнгүүдые түйлана. Энээндэл адли, баhал жэжэ мал харуулhалдаг комплексын коллектив (ахалагшань Х. Ц. Батуев) ороддосотойгоор худэлнэ.

Ажахын мяханай малай гүүртэнүүдэй коллектив эхилээд байhан үбэлжэлгые эмхитэй hайнаар үнгэргэжэ, ерэхэ жэлэй түрүүшын кварталдашье шэгнүүр ехэтэй тарган мал мяханда худалдаха зорилготой.

И. ПОЛОМОШНОВ.

Захааминай район.

...механизация» трестын нэгэдэхи УМС-дэ буль-
...ор Николаевич Макеев 27 жэл нэгэл газарта
...а. Ажалай ветеран шэлэнэн мэргэжэлээ гүнзэ-
...зад, хүн зоной аша туhада ороддожо, олондо
...гоhон Сайха. Виктор Николаевич бүхы ажалаа
...ые ороддодог юм.
...: 1-дэхи УМС-эй үнинэй мэргэжэлтэ В. Н. Ма-

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

...адай ССР-эй арадай ...утадуудай анхаралда

...ССР-эй Верховно Советдэй V сессиин хоёрдохи
...ной ноябриин 25-да үглоонэй 10 сагта Буряа-
...рховно Советдэй заседанинуудай залда эхилхэ.
...адай ССР-эй Верховно Советдэй Президиум.

Гүрэнэй Советдэй заседани

МОСКВА. (ТАСС). Ноябриин 4-дэ Кремль соо СССР-эй Гүрэнэй Советдэй заседани эхилээ. Ороной мүнөөнэй байдал тухай асуудал тэндэ гол түлэб хаража үзэгдэхэ юм. Михаил Горбачев ороло үгэ хэлэхэдээ, «ехэ хүшэр хүндэ байдалда ороод байнабди» гэжэ мэдэгдэлбэ. Республикануудай ондо ондоо хараа бодолтой дээрэhээ экономическа барисаан тухай хэлсээн ба Союзна хэлсээн «ехэ хүшэр хүндөөр мүндэлнэ» гэжэ СССР-эй Президент хэлэбэ.

Республикада реформонуудые үнгэргэхэ талаар Россин Президент Борис Ельцинэй үнгэрhэн долоон хоногто найруулhан программые Михаил Горбачев дэмжээ. Тиигэбэшье Росси ба бусад республикануд «бэеэ даагаад» энэ хүшэр хүндэ байдалые дабажа шадахагүй» гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Мүнөө үедэ орон дотор байhан дэлгүүрые hалгаажа, шэнэ hаад тодхор байгуулжа болохогүй гэжэ тэрэ онсолон зааба.

Сүлөөтэй сэнгүүдэй тогтоогдохёо байхада, хүнүүдэй ажалые урмашуулха, шадал багатай хүнүүдые хамгаалха талаар ба бусад хэмжээнүүд, мүнөө болотор абтаагүй байhаар гэжэ СССР-эй Президент тэмдэглээ.

Энэ хүшэр хүндэ үедэ СССР-тэ туhаламжа үзүүлэлгэдэ шэглүүлэгдэhэн Баруунай оронуудай хараа шугамда Михаил Горбачев үндэр сэгнэлтэ үгэhэн байгаа. Баруунай оронуудhаа эльгээгдэhэн эдеэ хоолой зүйлнүүдые зөөлгые ба хубаарилгые ойрын сагта эмхидхэжэ шадабал, ойрын найман hарада «эдеэ хоолой зүйлнүүдэй талаар асуудал шиидхэгдэхэ байха» гэжэ тэрэ онсолон заагаа.

Россин Совет Федеративна Социалис Республикын

Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

ЭКОНОМИЧЕСКА РЕФОРМЫЕ ХУУЛИИН ТАЛААР ХАНГАХА ТУХАЙ

Дэлгүүрэй экономикодо шэлэжэн оролые хуулиин талаар хангаха зорилгоор РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд иигэжэ **тогтооно:**

1. РСФСР-тэ экономическа реформо шууд сэхээр үнгэргэлгые ба хангалые хуулиин талаар гуримшуулха иимэ гурим 1992 оной декабриин 1 болотор тогтоохо:

1. РСФСР-тэ экономическа реформо бэелүүлхын тулада абтаhан РСФСР-эй Хуулинуудай, РСФСР-эй Президентын Указууд ба бусад актнуудтурүүшын эзлжээндэ бэелүүлэндэхэ. Тус Тогтоолой үндэhөөр абтаhан актнуудта зүришэхэгүй байгаа hаа, экономическа реформо шууд сэхээр үнгэргэхэ үедэ ССР Союзай ба РСФСР-эй хуулиин актнуудхэрэглэгдэхэ.

Экономическа реформо үнгэргэлгэдэ hаад түбэг татадаг ССР Союзай хуулиин актнуудРСФСР-эй Верховно Советдэр гү, али РСФСР-эй Президентэр болоулагдажа болохо.

2. Тус проектнүүд тушаа РСФСР-эй Президентын тобшололнуудай бии байhан ушарта банковска, финансова, налогой, гадаадын экономическа ажалябуулгын, зөөриин харилсаануудай, тэрэ тоодо РСФСР-эй газарай ба байгаалиин баялигууд тушаа зөөриин асуудалнуудай талаар ажал ябуулга тухай, мүн тэрэшэлэн экономическа реформо үнгэргэхэ ба хангаха талаар гүрэнэй хүтэлбэриин зүргаануудай ажал ябуулга тухай хуулинуудай болон тогтоогнуудай проектнуудые РСФСР-эй Верховно Совет хаража үзэдэг.

Тэрэндэ үгтэhэн проектые абаhан сагhаа хойшо хөөр долоон хоногой болзорто РСФСР-эй Президент заагаhан асуудалнуудаар хуулиин гү, али тогтоолой проект тушаа тобшолон хэхэ эзэргэтэй.

3. Экономическа реформын ябасые гуримшуулха зорилгоор гаргатдадаг, мүн РСФСР-эй хүсэндөө байгаа хуулинуудта зүришэдэг hаань, банковска, биржын, валютно-финансова, гадаадын экономическа, мүнгэ hомололтын, тамуужанай ажал ябуулгын, бюджедэй, үнэ сэнгүүдые тогтоолгын, налог тохолгын, зөөриин, газарай реформын, хүн зониие ажалаар хангалгын, эрхэ мэдэлнүүдэй, гүйсэдхэхы зүргаануудые бүридхэлгын ба ажал ябуулгын гуримай асуудалнуудаар РСФСР-эй Президентын Указуудай проектнүүдые РСФСР-эй Президент РСФСР-эй Верховно Советдэ, харин сессинүүдэй хоорондохи үедэ РСФСР-эй Верховно Советдэй Президиумдэ дамжуулха.

Хэрбээ РСФСР-эй Верховно Советдэй, харин сессинүүд хоорондохи үедэ РСФСР-эй Верховно Советдэй Президиумэй, РСФСР-эй Президентын Указай проектые долоон хоногой туршада бүруушаагагүй hаань, Указ хүсэндөө ородог. Указай проектын бүруушаагдаhан ушарта РСФСР-эй Верховно Совет РСФСР-эй Президентын дурадхаhан хуулиин проект болгон тэрэниие арбан үдэрэй болзорто хаража үзэхэ.

II. Баталан абтаhан сагhаа хойшо тус Тогтоол хүсэндөө орохо.

РСФСР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ
Р. И. ХАСБУЛАТОВ.

Москва, Кремль,
1991 оной ноябриин 1.

Россин Совет Федеративна Социалис Республикын

Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

ЭКОНОМИЧЕСКА РЕФОРМО ШУУД СЭХЭЭР БЭЕЛҮҮЛХЭ ҮЕДЭ ГҮЙСЭДХЭХЫ ЗАСАГ ЭМХИДХЭХЭ ТУХАЙ

Экономическа реформо шууд сэхээр бэелүүлхэ үедэ РСФСР-эй гүрэнэй, засагай ба хүтэлбэриин зүргаануудай тогтууритай худэлмэри хангаха зорилгоор РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд иигэжэ **тогтооно:**

1. Гаража ошоhон арадай депутадуудай ороёдо депутадуудые hунгахнаа, мүн РСФСР-эй бүридэлдэ ородог республикануудай Президентнүүд болон Верховно Советдүүдые hунгаха талаар урда тээнь томилогдоhон hунгалтануудаа бэшэ ушарнуудта түлөөлэлгэтэ ба гүйсэдхэхы бүхы шатын гүрэнэй зүргаануудай hунгалта үнгэргэхэ ябадалые 1992 оной декабриин 1 болотор хорихо.

2. «РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тухай» РСФСР-эй Хуулиин баталан абтатар РСФСР-эй Верховно Советдээр хубаарилагдаhан бюджетнэ мүнгэн зөөритэй зохидуулан, РСФСР-эй Президент гүйсэдхэхы засагай дээдын зүргаануудай байгуулламжые шэнэер эмхидхэхэ асуудалнуудые өөрөө мэдэхэд шиидхэхэ.

Хизаарнуудай, областнуудай, автономито областиин ба автономито округуудай, городууд болон районуудай захиргаануудай толгойлогшонорые hунгаха hунгалтын үнгэргэдэтэр арадай депутадуудай зохихо Советдүүдтэй зүбшэнэнэй ёноор, нютаг нютагуудай РСФСР-эй арадай депутадуудай hанамжануудые хараада абан, захиргаанай толгойлогшонор РСФСР-эй Президентэр гү, али тэрээнэй даалгабаряар дээдын захиргаанай толгойлогшоор томилогдодог.

Энээнэй урда тээ РСФСР-эй Президентэр томилогдоhон захиргаануудай толгойлогшонор тушаа энэ дүрим хэрэглэгдэхэгүй.

3. Экономическа реформо шууд сэхээр бэелүүлхэ үедэ референдумүүдые үнгэргэхэгүй гээд РСФСР-эй бүридэлдэ ородог республикануудай Верховно Советүүдтэ дурадхаха.

4. Экономическа реформо шууд сэхээр бэелүүлхэ үедэ дээдын зүргаануудай эрхэ мэдэлэй асуудалнуудаар гүйсэдхэхы доодын зүргаанууд дээдын зүргаануудта мэдэлтэй байха гэжэ тогтоохо.

Экономическа реформо үнгэргэлгэдэ шэглүүлэгдэhэн РСФСР-эй Хуулида, нормативна актнуудта зүришэхэ байгаа hаань, доодын гүйсэдхэхы зүргаануудай шиидхэбэринүүдые болюулха эрхэ засагай гүйсэдхэхы зүргаануудта олгохо.

5. Баталагдаhан сагhаа хойшо тус Хуули хүсэндөө орохо, 1992 оной декабриин 1-дэ хэрэглэгдэхэеэ болихо.

РСФСР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ
Р. И. ХАСБУЛАТОВ.

Москва, Кремль,
1991 оной ноябриин 1.

„Буряад үнэн"-92

Хүндэтэ уншагшад!

1992 ондо «Буряад үнэн» газетээ уншаха гэбэлтнай, захил хэлгын болзор байгша оной ноябриин 20 болотор hунаагдаба,

ХҮН БҮХЭН ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭТЭЙ

Үндэhэн буряад хэлэн дээрээ гаража байдаг «Буряад үнэн» газетэмнай газар үhан дээрэ гансахан газетэ hэмнай даа. Тиимэhээ түрэл газетээ «хүндэтэ буряадууд захиит!»— гүүлэжэ, ходол бэе бэеэ уряалжа байхамнай хайшаа юм?! Юрэдөө, баhа дахин хэлэхээр болошоо юм гү? Яашообта даа, буряадууд?!— гэжэ.

Эндэ манай нютагай эрдэмтэ-филолог Ш-Н, Цыденжаповай «Түрэл хэлэн хүмүүжүүлнэ» гэhэн статья hанагдана. «Хүн бүхэн түрэhэн эхэтэй, түрэлхи хэлэтэй, түрэл арадтай гээшэ ааб даа. Эдэ гурбан зүйлнүүдэй алинииньшье хүнэй ажабайдалтай таhаршагүй бүхөөр холбоотой», гээд бэшэhэн байна.

Нээрээшье, ямаршье үндэhэ яhатанда эгээл түрүүн үндэhэн хэлэн дээрээ эхэнь үлгын дуу дууладаг, энэрхы дулаан үгэнүүдые хэлэдэг, эгээл түрүүн түрэл хэлэн дээрээ хөөрэлдэжэ шададаг болоноби.

Эгээл нангин «эжы», «Эхэ орон» гэhэн үгэнүүдые эхин классhаа уншажа hуранабди. Тиимэhээ эгээл түрүүн үндэhэн хэлэн дээрээ гарадаг «Буряад үнэн» газетэмнай үндэр наhатай—ааяр. далатай—болохоёо байгаашье hаа, энэ хёмороото үе сагта болюулагдахаяа hанаашархадаhан үгэ хүүрэй гарахада, hая гараhан мансытай үхибүүндэл hанагдамаар хаш. Эгээл мансыhаань гамнажа, хүл дээрэнь гаргажа, холын харгыда дали жэгүүр олгуулха бултанаймнай нангин хэрэг болоно бшуу.

Эндэ хүн бүхэнэй, илангаяа түрэлхидэй бэелүүлхэ үүргэ, габьяа ехэ ёhотой. Юун тухай хэлэхэеэ hанаабши гэхэдэ, иимэ байна. Хэнэйшье мэдэhээр, түрэлхи хэлэнэй удха шанар, хүмүүжүүлхы үүргэ ехэ ха юм даа. Түрэл хэлэеэ hайнаар мэдэхэhээ гадна, түрэлхи хэлэн үхибүүдэй сэдьхэлыень энэрхыгээр хүгжөөхэ, ажабайдалыень hайнаар, үнэн зүбөөр ойлгуулха, эрдэм бэлигыень дээшэлүүлхэ, түрэл арадайнгаа ёhо заншалтай, аан абаритай, гүнзэгы сэдьхэлтэйнь танилсуулха ушартай ха юм.

Мүн түрэл хэлэн үхибүүдэй арад зонойнгоо үндэhэн соёлые мэдэхэ хэрэгтэ үрэ нүлөө үзүүлхэ байханиинь дамжаргүй. Тиимэhээ түрэл хэлэеэ мэдэхэгүй, сэгнэхэгүй хүн, түрэл арадайнгаа сэдьхэл яажа ойлгохоб даа? Тиимэ хүн эхэ, эсэгэдээ тон гүнзэгыгөөр дурлажа шадаха гээшэ гү?!

Хүндэтэ уншагшад! Таанадай ухаан бодолой улам хүгжэжэ, эрдэм болбосоролойтнай дээшэлхэ замда түрэл хэлэн дээрээ гаража байдаг «Буряад үнэн» газетын туhа хүргэхэ байhаниинь дамжаргүй. Жэнхэни бүряад хэлэн дээрээ барлагдажа, буряад арадай сэсэн мэргэн ухаан бодол, урин дулаан сэдьхэл, үндэр hайхан эрмэлзэл харуулhан арадай аман зохёолнууд, домогууд, түүхэ болон үгай бэшэгүүд таанадай дура сэдьхэлые буляаха аабза гэжэ hанагдана. Тиигээд хүндэтэ уншагшадаа эгээл дутын нүхэр болохо буряад арадайнгаа газетэтэй нүхэсэхыетнай уряалнаб! Үхибүүдтээ, өөhэдтөө захил хэхэеэ бү мартагты!

Имагтал энэ ушарта манай арад түмэн түрэл хэлэеэ хүгжөөжэ, хэр үгhаа дамжан ерэhэн ёhо заншалнуудаа hэргээжэ, саашадаа улам түргөөр хүгжэхэ замдаа орохоёо яраял!

Д-Н. ХАЛХАРОВ,
худөө бэшэгшэ.

Яруунын район.

Манай газетын „Эртэ урдымнай оюун бэлигэй дээжэhээ" гэhэн ниитэ гаршаг доро „Саран хүхын туужа" гэжэ зохёол 1992 ондо үгтэхэ юм гэжэ уншагшадтаа hануулая.

Таряашанай ажахы: түрүүшын алхамууд

БЭЛЭН ЮУМЭН БАЙДАГГҮЙ

...й район соо
...ой үмсэдөө газар,
...й машина техникэ-
...ка, өөhэдэй зөө-
...фермерскэ гэхэ
...ваай ажахы эм-

...ожхинь hаял хүл
...ядажа, даб дээ-
...шаг олзогүй, түү-
...ой бэрхэшээлнүү-
...байна.
...үхын нэгэ фер-
...й тухай эндэ тоб-
...рөө hананаб.
...й хабар Үнэгэ-
...й дирекци үмсэ-
...й олоор бариха
...й байгаа hаа, hү
...ые арендээр
...Ангир тосхоной
...рдаhан юм. Тү-
...ө ехэр «баяжа-

шаха» дүрэтай хүнүүд балайшье олдоодхёогүй hэ. Урда тээнь мал арендэдэ абаад хүдэлжэ үзэhэн хүнүүдэй хүнгэн бэшэ дүй дүршэлые зои мэдэхэ байгаа бшуу.

Тиибэ яабашье Цыденовтэн Мункуевтан хоёр лэ гэр бүлөөрөө фермерскэ ажахы болоод түршаха гэжэ зүрхэлөө юм.

Жэшээнь, Хэшэгтэ Цыденов Хандажаб нүхэртээ, зээ хүбүүн Эрдэмтэй гурбуулаа. Түрэхэ 15 гунжадые абаа бэлэй.

— Хүнгэн юумэн байхагүй гэжэ түрүүлhээ мэдэдэг hэмди. Теэд үнэн дээрээ бэрхэшээлынь бүришье гайтай байба. Урдань совхоздо малшаараа худэлхэдөө, hара бүри хүнэй 300—400 түхэриг салин абаад; малайнгаа эдихэ тэжээлэй бага болоо hаань, үтэр түргэн үбhэ, зеленко, таряа асаруулжа үгэгты, үгы hаа, эдэ малаа абагты саашань гэжэ янгархажа байгша hэмди. Мүнөө арба гаран мал абашоод, өөhэдэй болгожорхёод байхада гайтай,— гэжэ Хэшэгтэ Цыденов хэлэнэ.

Үнгэрэгшэ зунай эхээр гунжадынь тугаллаа юм. Түрүүшээр hү совхоздоо худалдаагүй, тэрэнээ тугалнуудтань эдюулжэ түргэн тэбээрүүлхэ, томо болгохо талыень хараа. Тиигээдшье шэнэ түрэhэн гунжад абаhаар юун ехэ hү үгөөдхихэб даа. Тэдэнние hайнаар эдеэлүүлжэ, зүбөөр hаажа, hү шэмыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэй байгаа бшуу.

Фермернүүд урид баталhан хэлсээнэйнгээ ёhоор hүеэ килограмм бүхэнэй 60 мүнгөөр совхоздоо худалдажа эхилээ. Энээнэйнь түлөө совхоз тэдэндэ малдаа эдюулхэдэнь хэрэгтэй үбhэ тэжээл үгэнэ.

— Бидэ түрүүнhээ эдэ малые совхозhоо сүм худалдажа абаха яhала hанаатай байгаабди. Теэд тиимэ ехэ мүнгэ хаанаhаа абахабибди. Бүхы ноосэ жасаяа үудалжа, арай гэжэ хахад сэнгыень лэ түлөөбди. Уримнай үшөөл ехэ. Мүнөө совхоз манhаа hү худалдажа абана. Тэрээнhээ оронон мүнгөөмнай үридэ ошоно гээшэ. Үшөө жэл хахад худэлөөд байхадаа hүнhөө ороhон мүнгөөрөө үриеэ түлэжэ дүүргэхэ аабзабди. Саада тээнь гаргаха гаргашамнай баhал ехэ байнэ. Малайнгаа бэйра байдалые hэльбэхэ, заhабаридха, барилгын хэрэгсэл худалдажа абаха хэрэгтэй. Совхозой үгэhэн хуушан, орхигдоhон шахуу трактортамнай запас зүйлнүүд, тоhо, түлишэ хэрэгтэй. Юрэдөө, хооhон талада шэнэ ажахы эмхидхэхэ, фермер болохо гээшэмнай мүнөө сагта айхабтар хүндэ. Бүхы юумэн үнэтэй, олдохогүй. Тиимэhээл хүнүүд колхоз, совхозhоо амяараа hалажа, үмсын ажахы болохоёо айна ха юм. Энэ жэлдэ совхоз манаа орхёогүй, трактор, косилка гэхэ мэтэ техникэ үгэжэ, 25 гектар сабшалангайнгаа үбhэ абахадамнай туhалаа,— гэжэ фермер хөөрэнэ.

Эдэ айлнуудай хэды ехэ сүлөө тухагүй худэлжэ байхыень харахада; үмсын ажалай хара хүлhэнэй амтан гашуухан лэ гэжэ мэдэхээр. Үглөөгүүр эртэ бодоод лэ үдэшэ харанхы болотор худэлнэ. Бодоhоор тэдэнэр тугал, буруунуудаа эдеэлүүлнэ, үнеэдээ hаана, үдэ болотор байра байдалаа заhабарилна, үбhэ тэжээлээ зөөнэ. Удэhөө хойшо ой ошожо, hүгааг, түлеэ залhаяа асарна. Үдэшэнь үнеэдээ дахин hааха, малаа дал хашаадань оруулха хэрэгтэй. hүеэ тушааха шухала. Иигэжэ бүхэли үдэр соо туха сүлөө гэжэ байхагүй.

Теэд иигэжэ худэлөөгүй hаа, юумэнэйнгээ урда орохогүйнь элитэ. Тиибэ яабашье хээзэ нэгэтэ хүл дээрээ гарахабди, ашаг олзо ехэтэй болохобди гэжэ фермернүүд найдана, этигэнэ.

Д. ВАНДАНОВ,
худөө бэшэгшэ.

Загарайн район.

Буряадай ССР-эй социально-экономическа байдал тухай

(Үргэлжэлэл. Эхиникинь ноябриин 5-най номерта).

Мүнгэн сан

1991 оной 9 һара соо республикын предприяти, организациннуудта 800 миллион гаран түхэриг ашаг олзо абтаа гэхэ гү, али энэнь нёдондоной энэ үеынхиһээ 2,5 дахин ехэ болсно. Гол түлэб сэнгүүдые нэмээһэнэй ашаар ашаг олзо дээшэлээ. Тиихэдээ арадай ажахын олонхи һалбариннуудта үйлэдбэриин хэмжээн доошоо ороно. Жэшээнь, ниитэ республикын ашаг олзын дүрбэнэй гурбан хуби үгэдэг промышленностьда продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн 22,9 процентээр хороо.

Ажахын хэрилсаануудай эбдэрһэн дээрэһээ түүхэй эд, материалнууд, бүридүүлхы хэрэгсэлнүүдэй дутагдал эд бараа үйлэдбэрилгын хэмжээннүүдэй хоролтодо нүлөө үзүүлээ.

Республикын предприяти, организациннуудай мүнгэн сангай нөөсэнүүд 2 миллиард тухэриг шахуу болоо. Тэдэнэй 13 процентынь бюджедтэй тоосоо хэлгэдэ гаргашалагдаа. Хахадһаа үлүүнь үйлэдбэри хүргөөлгэдэ, социальна хүргэлтэдэ, материальна урмашуулгада шэглүүлэгдээ. Энэнь 1990 оной-хиһоо һураггүй дээшээ болоно.

Үнэ сэнгүүдэй индекснүүд болон хүн зоной олзо

Промышленностьда оптово сэнгүүдэй хэмжээн, нёдондоной 9 һарынхитай сасуулхада, 2,9 дахин дээшэлээ. Худөө ажахын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэдэг промышленна продукциин, илангаяа барилгын болон ой модоной материалнуудай сэнгүүд горитой нэмээ. Жэшээнь, колхоз, совхозууд нёдондоной-хиһоо 2,6 дахин үлүү сэнгээр хүрөөдэмэл материалнуудые, 3 дахин үлүү сэнгээр цементые худалдажа абаа.

Худөө ажахын продукциин худалдан абалгын сэнгүүд байгша оной юһэн һарын түршада дунда зэргээр 1,5 дахин, тэрэ тоодо хүн зондо худалдагдаһан продукцида 1,6 дахин, хараа-таабхада 3,3 дахин, үгэрсэдэ 2,5 дахин, капустада 6 дахин дээшэлээ.

Рознично сэнгүүдэй реформо жэлэй дунда зэргээр 1,8 дахин тэдэнние дээшэлүүлхэ гэжэ хараалһан байгаа. Мүнөө үедэ бодото байдалынь хараалагдаһанһаа илгаатай байна. Арадай хэрэглэмжын эд бараанай рознично сэнгүүдэй согсолмол индекс гурбадахи кварталда 186 процентдэ, тэрэ тоодо эдэнһээ гадуур бусад эд бараанай индекс 202 процентдэ хүрөө.

Үнеэнэй тоһон, һүнэй продукци, маргарин, үндэгэн, саахар, макароной эүйлнүүд гэхэ мэтэнүүдэй сэнгүүдэй ургалта урид зүбшэгдэһэн эгээл үндэр сэнгүүдые бүри үлүүлээ. Зарим эд бараанай сүлөөтэ сэнгүүд тогтоолоор хараалагдаһанһаа дээшээ гарана.

Кооперативна, худалдаа наймаанай сэнгүүд гүрэнэй худалдаа наймаанда дунда зэргээр 3 дахин ехэ байна.

Хүн зоной эдеэ хоолоор хангагдасын доройтолго колхозой дэлгүүрэй сэнгүүдые хизаарлахын аргагүйгөөр нэмээнэ. Мүнөө дэлгүүрэй сэнгүүд гүрэнэйхиһөө 3,8 дахин дээшээ болоно. Гүрэнэй худалдаа наймаанда продуктнуудай хорохын хажуугаар дэлгүүртэшье тэдэнние худалдалга нэмэнэгүй.

Эд бараанай улам ехээр дутажа, гүрэнэй сэнгүүдэй дээшэлһэн ушар «хара дэлгүүр» дээрэхи сэнгүүдые хэтэрмэ ехээр нэмээгээ. Мүнөө тэндэ али бүхы эд хэрэгсэл — эдеэ хоолой эүйлнүүдые, хүбсаһа, гутал, видеоаппаратура, модо, барилгын материалнуудые худалдажа абажа болохо. Жэшээнь, гурбадахи кварталда, хоёрдохи кварталтай сасуулхада, хара дэлгүүрэй үнэ, сэнгүүд дээшэлээ гэбэл, эрэшүүлэй костюм, утюг 2 дахин, эрэшүүлэй туфли—1,5 дахин, эхэнэрэй намарай сабхи—23 процент, үхибүүдэй хүүртиг—40 процент, парфюмерно-косметическэ эүйлнүүд—3 дахин.

Эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүр болон аша туһануудые хүргэлгын һалбари

Республикын промышленность 1578,7 миллион түхэригэй арадай хэрэглэмжын эд бараа бүтээгээ. Энэнь нёдондоной энэ үеынхиһөө 9 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 0,6 процентээр бага болоно.

Эдеэ хоолой эүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ 4,2 процентээр доошолоо. Жэлэй эхинһээ, нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, мяха (промышленностиин болбосоруулан гаргаһан) 74 процент, колбаса—98, хүсэд болбосоруулагдаагүй мяханай эүйлнүүд—108, загаһанай эүйлнүүд (консервые оруулалсан)—109, һүн—83, үнеэнэй тоһон—76, тоһолиг ехэтэй сырнүүд—93, консервэнүүд — 85, кондитерска эүйлнүүд—84, хилээмэ, хилээмэнэй эүйлнүүд—112, гурил—99,7, хүрпээ—119, макароной эүйлнүүд—106, минеральна үһан—159, архи—106 процент үйлэдбэрилэгдэбэ.

Угаалай машина—108, мебель—11,1, электро-гүсэнүүд—99, электрокипятильник — 86, эбхэгдэдэг оронууд—103, «Агидель» бритвэ—136, шэрэ—178, олифа—88, электровафельница—111, саадай гэрнүүд—68,8 процент гаргагдаа.

Хүнгэн промышленностиин эд бараа үйлэдбэрилгэ, 1990 оной юһэн һаратай сасуулхада, 104,9 процент болоод, 19,3 миллион түхэригөөр нэмээ.

Рознично эд бараанай эрьөсэ 1891,1 миллион түхэригтэ хүрэжэ, недондонойхиһоо 57 процент ехэ болоо. Энэ ургалта имагтал сэнгүүдые дээшэлүүлһэнэй ашаар туйлагдаа, харин худалдаһан эд бараанай бодото хэмжээниинь 3 процент доошолоо.

Гүрэнэй нөөсэһөө абтадаг эдеэ хоолой эүйлнүүд хороо гэбэл, мяхан—31, һүнэй эүйлнүүд—27, үндэгэн—21, маргарин—64, саахар—23 кондитерска эүйлнүүд—40, сай—42, заг-аһан—11, гурил—2, хүрпээ—11 процент.

Пумаажан буд—37 процент, ноохон буд—29, торгон буд—37, леной утаһаар нэхэһэн буд—40, трикотаж хубсаһан—28, оймһоной эүйлнүүд—31, арһан гутал—28, эшэгы гутал—40, ажахын мылэ—63, нюурай мылэ—57, синтетическэ утаадаг эүйлнүүд—43 процентээр хороо.

Велосипед, болороор бүтээһэн эүйлнүүд, гарай час, электропылесос, хүнгэн машина, мотоцикл, оёдог машина, пианино, холодильник, радиоприемнигууд, телевизорнүүд, магнитофонууд 10—20 процентээр бага худалдагдана.

Хартаабхаар, үрэ жэмэсэй, овощой продукцяар хангалга 9 һарын дүнгөөр мүн лэ хороо.

Жэлэй үнгэрһэн үе соо 58,1 мянган дүрбэлжэн метр ниитэ талмайтай (ниитэлэгдэһэн байрын фондын 0,6 процент) 1094 квартира республика соо үмсэлэгдөө, худалдагдаһан квартираануудай үнэ сэн—5,6 миллион түхэригтэ болоо. Худалдаһанһаа 1173,2 мянган түхэриг ороо.

Тэрэ тоодо 185 квартира түлөөһэгүйгөөр дамжуулагдаа. Тэдэнэй дунда эзэргын талмай 53 дүрбэлжэн метр болоно. Квартирын дунда эзэргын үнэ сэн 6 мянган түхэриг. Зэдын, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Хориин районуудта гэр байра эзэлдэгээр худалдагдана, Баунтда, Хойто-Байгалда, Муяын райондо гэр байра наймаалга эхилээдүй.

СТАТИСТИКЫН БУРЯАДАЙ УПРАВЛЕНИ

Залуушуулай булан

МОНГОЛ ТУУРГАТАНАЙ ОЮУТАД, НЭГЭДЭГТЫ!

ҺҮҮЛЭЙ жэлнүүдтэ монгол туургатан хоорондоо яһала харилсаатай, ябалсаатай боложо байна. Илангаяа Монгол орон эжэ талаар тон эдэбхитэй, элдэб үүсхэлтэй байна гэжэ харанабди. Тиин үгсаата арадуудайнгаа түлөөлэгшэдые ходо уридаг, суглуулдаг, бултандаа хабаатай асуудалнуудые хэлсэдэг болоо гэжэ һанахаар. Энэ һанамжые гэршэлжэ үгэхөөр нэгэ ехэ үйлэ хэрэг байгша оной намар Чингис-хаанай нютаг орондо болоо. Ушарьнь гэхэдэ, Монголой Залуушуулай холбоон мандa бэшэг эльгээжэ, Монгол туургатанай оюутадай бүхэдэлхэйн түрүүшын фестивальда урилга хэ бэлэй.

Тиигэжэ Улаан-Баатар ниислэлһээ холо бэшэ үхибүүдэй амардаг «Найрамдал» гэжэ лагериин буса дээрэ Хальмаг, Буряад, Тува, Үбэр-Монгол, Германи, Чехословаки, США болон бусад оронуудай залуушуул суглараһан байна. Дэлхэйн эдэб нютаг оронуудта ажаһуудаг монгол угсаата арадуудай оюутад ба залуушуулые дутэлүүлхэ, тэдэнэй хоорондо хүн шанарай ёһотой харилсаа холбоо тогтоохо, дүй дүршэлөөрөө болон эрдэм мэдэсээрээ бэе бэеэ баяжуулха зорилготойгоор тус фестиваль эмхидхэгдэг.

Түрүүшынхиеэ эмхидхэгдэһэн фестивалиие нээлгын баяр һаала һонирхолтой байгаа. Энэ хуралдаа эмхидхэгшэдэй түлөөлэгшэд, айлшад халуун дулаан үгэнүүдые, амаршалгануудые хэлээ. Монгол угсаата арадууд саашадаа тон дутын харилсаатай, холбоо барисаатай байгэбди гэжэ үгэ хэлэгшэд гол түлэб тэмдэглээ. «Монгол туургатанай» оюутад, нэгэдэгты!» гэһэн уряануд оло дахин эзэдэлжэ, һайндэрэй делегадуудташье, айлшадташье һайшаагдаһан байна. Юундэ иимэ уряануд эзэдэлээб гэхэдэ, дэлхэйн бүхы арадуудай оюутад өөдэд өөнэдын хамтын эмхинүүдтэй, саг үргэлжэ хамтадаа сугларжа байдаг ха юм. Уласхоорондын удха шанартай болоһон дэлхэйн оюутадай энэ хүдэлөөндэ монгол угсаата арадуудай саашадаа оролсожо, адли эрхэтэйгээр харилсаха удхатай болоно бшуу. Фестивалиие нээлгын баяр ёһолол дээрэ ламанар өрэжэ, ехэ үншалга хэһэн байна гэжэ тэмдэглэе.

Һайндарэй программа угаа баян байгаа. Танилсалгын үдэшэ, концерт нааданууд, хатарай үдэшэнүүд, залуу эрдэмтэдэй конференциннүүд, монгол угсаата арадуудай үдэрнүүд гэхэ мэтэ үдэр бүри үргэлжэлөө. Гадна Монгол ороной Түб музей, Богдо-хаанай, Чойжин-ламын, Манжширинхид дасан-музейнүүд, бусадшье үзэсхэлэнтэ болон дурасхаалта газарнууд һайндэрэй айлшадта дурадхагдаа. Юрэдөө, тэндэ сугларһан залуушуул һажажа, миил айлшан янзаар ябаагүй, бултадаа бэе бэетээ танил нүхэр боложо, хамтынгаа оролдолгоор һайндэрые үнгэргэлсээ. Энэнние би тон зохидшоогооб.

Хальмагай, Тувагай, мүн манайшье үдэрнүүд үнгэргэдөө һэн. Манай делегаци Буряад ороныйнгоо түүхэ, мүнөөнэй байдал тухай хөөрөөд, концерт наада табиһан байна. Багшанарай дээдэ һургуулиин дуу, хатарай «Байгалай долгинууд» ансамблиин хэдэн хүбүүд, басагад ошолсоһон байжа, буряад арадайнгаа бэлиг шадабариин зарим зүйлнүүдые гүйсэдхөө. Тэндэ «Фестивалиин дангина» гэһэн конкурс үнгэргэгдөө һэн. Улаан-Баатар хотодо һурадаг Үбэр Монголой басаган (нэрыень мартажархёоб) тэрэ мүрысөөндэ илажа гараа. Манай Анджелика Чойропова гурбадахи һуури эзэлээ. Һонин гэхэдэ, тус мүрысөөндэ хабаадалсаһан бүхы басагадые үбэлэй амаралтын үдэркүүдтэ түлбэригүйгөөр Монгол орондо амархыень һайндэр эмхидхэгшэд үриһан байна. Иимэ уряал соносхоходонь, бүхы залуушуул урма баяртайгаар угтаа.

Энэ һайндэрэй эмхидхэл тухай һайшаалай үгэнүүдые дээрэ хэлэһэн байхаб. Үнэхөөрөөшье, фестивалиин эмхидхэлые хангажа байһан залуу хүбүүд, басагад үлүү үгэ хүүр гаргажа ябангүй бүхы юумэ хэм хэмжээн соонь, жэншэдгүйгөөр, айлшадаа ойро зуурашье хашараангүй айхабтар зохидоор энэ һайндэрөө эмхидхээ. Үшөө, тиихэдэ, тэдэнние хүтэлбэрилжэ байһан нанжаал нэгэшье хүн харагдаагүй. Бүхэдэлхэйн фестивалиие Монголой Залуушуулай холбоон өөнэдынгөө хүсөөр эмхидхэжэ шадахадаа, бараг һайн эмхи байһанаа харулаа гэжэ сэгнэхээр. Фестиваль тухай хуряабшалан хэлэхэдэ, иимэл даа.

ОЮУТАДАЙ хуралдаанай үедэ онсо удха шанартай нэгэ иимэ үйлэ хэрэг болоо. Энэ хадаа Монгол туургатанай оюутадай ба залуушуулай бүхэдэлхэйн түбые байгуулан тогтоолго мүн. Монгол угсаата арадуудай оюутадай хуралдаануудые саашадаа үргэлжэлүүлжэ байха зорилготойгоор эмхидхэгдэһэн энэ түбэй зүблэлдэ 6 хүн һунигдаа. Монголой, Үбэр Монголой, Буряадай, Хальмагай, Германиин болон США-гай түлөөлэгшэд энэ зүблэлдэ ороо. Тэрээндэ Буряад ороной оюутадые түлөөлхэ эрхэдэ би хүрэтооб. Энэмнай урданайхи шэнги ёһын тэдыдэхи түлөөлэгшэ бэшэ, харин эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри, ябуулганнуудые хэжэ байха уялгатай, нютаг дээрээ өөнэдынгөө түбые түлөөлжэ байха үүргэтэй юм.

Энэ түбэй зүблэл хүдэлмэрээ саг дары эхилжэ, һарадаа нэгэ удаа заседанинуудаа үнгэргэнэ. Сентябрь соо Улаан-Үдэдэмнай тус зүблэлэй гэшүүд сугларжа, эмхидхэлэй зарим асуудалнуудые хаража үзөө. Монгол туургатанай оюутадай бүхэдэлхэйн хөёрдохи фестивалиие Буряад орондо үнгэргэхэ шиидхэбэри абтаа. Энэ һайндэр 1992 оной август һарада Улаан-Үдэ хотодо, Байгал далайн эрьедэ эмхидхэгдэхэ юм. Багшанарай дээдэ һургуулиин залуушуулай түб һайндэрые мүнгөөр хангаха тухайгаа мэдүүлэхэй. Мүнгөөр туһалха спонсорнууд мандa хэрэгтэй.

Хальмаг ороной нииислэл Элистэ хотодо эзэлжээтэ заседани үнгэргэгдөө һэн. Тэндэ Хальмагай оюутадай холбоое тогтоохо асуудал зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Тиин нютагаа бусаһан хойноо октябриин 24-дэ иимэ холбоон мүндэлбэ гэжэ дуулахадаа, ехэтэ баясааб. Иимэ холбооной удха шанар тухай Буряадтамнай эмхидхэгдэхэ оютадай холбооной жэшээ дээрэ хөөрэжэ үгэлгүүб. Имагтал иимэ асуудалаар эзэлжээтэ заседанимнай ноябрь соо Улаан-Баатар хотодо болохо юм.

Буряад ороныдомнай оюутадай холбоон хэрэгтэй. Тэрэ холбоон республикынгаа бүхы оюутадай комитедүүдые нэгэ-оюутадай орядуудые зунай үедэ ажаллахаарнь эльгээжэ мэдэгдүйбди. Энэ миин лэ тэнгэриһээ абтаһан түсэб бэшэ.

Ушарынь юуб гэбэл, ерэхэ жэлэй январиин хуушаар Голландида монгол угсаата арадуудай баруунай оронуудта оршодог залуушуулай клубуудай форум үнгэргэдэхэ юм. Тэрэниие миллионер Жаргалхаан эмхидхэлсэнэ. Финансист, бизнесмен, энэ бэрхэ хүн мүнөө Монгол орондо үнгэргэгдэһэн фестивальда мүнгэ тангаар, техникээр ехэ туһа хүргэнэн байна. Тиимэһээ Голландида монгол угсаатай залуушуулые суглуулжа, тэндэхи хүнүүдтэй танилсуулха, эдэб хэлсэнүүдые баталуулха дуратай.

Буряадтамнай оюутадай холбооной мүндэлһэн хойно тэрээн тухай һайнаар олсниитэдэ дуулгахабди. Мүнөө туруушын эдэ мэдэзнүүдээр энэ статьягаа дүргэхэдэ, республикадамнай оюутадай холбоон хэрэгтэй, ганса дотоодынгоо асуудалнуудые шиидхэхэ бэшэ, мүн монгол угсаата арадуудай оюутадтай холбоотой байхын тулада байгуулагдаха эргэтэй гэжэ тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

Б. НИМАЕВ,
БГПИ-гэй оюутадай профкомой түрүүлэгшэ, Монгол угсаата арадуудай оюутадай бүхэдэлхэйн түбэй зүблэлэй гэшүүн.

Михаил Максимович Танхаев барилга-хабсаралгын 3-дахи управленидэ арбан табан жэл барилгада шулуушанаар худэлхэдөө, Зүүн Сибириин технологическа институтта удэшэндөө һураажа дүүргэһэн байна. Тэрэ мүнөө мастераар худэлнэ. Михаил Максимович бэрхэ мастер-нуудай тоодо орожо, барилгашадай дунда хүндэтэй болоо. Тэдэнэй абаһан участок журамтай, оролдосотойгоор худэлдэг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: мастер М. М. Танхаев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮБЭЛЖЭХЭ ҮБҺЭН АБТАНХАЙ

Хаа хаанагүй мүнөө малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл түлэг дундаа ябажа, байна гээшэ ааб даа. Гэбэшье үбэлэй «ута нюрга» дабалга түрүүшын ээлжээндэ хэды шэнээн үбһэ тэжээл бэлэдхэһэнһээ сэхэ дулдыдадаг гээшэ. Тиимэһээ энээн тухай мүнөөшье хэлсэхэдэ хожомдоогүй ха.

Манай райондо мүнөө жэлдэ 297 675 центнер үбһэн бэлэдхэгдээ. Энэ хадаа нёдондоной хэмжээндэ орходоо, 1,5 дахин ехэ үбһэн абтаһан болоно.

Мүнөө жэлдэ нуга сабшаламнай урда урданайхиһаа һайнаар ургаа. Гэбэшье олонхи ажахынууд жэлһээ жэлдэ саг дарыдань хуряажа абахаяа яарадаггүй дээрэһээ, ажалаа нөөшоруулдаг, удааруулдаг заншалтай. Хожомдожо абтаһан үбһэнэй шанарай муу байдагынь мэдээжэ ааб даа.

Энэ жэлдэ һайн шанартай үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэхын түлөө Зэдын районой Бооцын үбһэшэд яһалал оролдоо гээшэ. Шэмэ шүүһэнэйнь туулэгтэ, июль һарада дүрбэн онньһожоруулагдамал звено сабшаладаа гараже, эршэтэй худэлжэ эхилээ һэн. Бухыдөө 23 300 центнер үбһэн һүрилэгдэнхэй. Тэрэнэй 65 процентынь 1—2-дохи классай, 30 процентынь 3-дахи классай, 3—4 процентынь шанарай талаар класста хүрэнэгүй гэжэ харагдаа.

Үнгэрэгшэ жэлдэ 9 мянган центнер үбһэн абтаһан байгаа гэжэ һанаулая.

— Үбһэшэдэй урда жэлнүүдэйхидэ орходоо ехэшье, шанартайшье үбһэ абаа, — гэжэ Бооцын совхозой ахамад агроном Н. В. Тугаринов хөөрөө һэн.—Газар уһалгашаднай хабэр эртүүр агротехническэ хэмжээ ябуулганнуудые хэжэ, үтэгжүүлжэ, уһалжа эхилһэн юм. Гэхэтэй хамта бороо хурашье яһалал саг соогоо орожо туһалаа.

Дүн гаргахада, гектар бүриин дунда эзэргээр 25 3 центнер үбһэн хуряагдаа. Энэ манай эндэхи эрхэ байдалаар үндэр. ургаса гэжэ һанагдана.

Звено бүхэн урда хараалагдаһан түсэбтэ даабаряа 1,5—2 дахин хүрэтэр үлүүлэн дүүргэжэ шадаа. Ушар тиимэһээ, дүн гаргахадаа ехэ анхарал шанартань хандуулһан байнабди.

Дүй дүршэлөөр баян, олон жэлдэ сабшалан уһалдаг Василий Иванович Плюснин түсэбтэ даабаряа 161 процентээр дүүргэжэ, тэрэнэйнгээ 71 процентыень 1—2-дохи классаар тушаажа, звенонууд хоорондоо түрүүлээ. 65 процент һайн шанартай үбһэ абаһан Иван Дмитриевич Сюсин хөёрдохи һуури эзэлнэ. Иван Степанович Сумской 2470 центнер хуряаха түсэбтэй аад, ааяр 4825 центнер үбһэ һуриижэ, түсэбһөө хөёр дахин шахуу үлүүлэн дүүргээ.

Алексей Якимович Матвеевэй звено түсэбтэ даабаряа холо үлүүлэн дүүргэбэшье, ороодоол 60 процент һайн шанартай үбһэ бэлэдхээ.

Мүнөө жэлдэ Бооцын совхоздо хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэшье, шанартайшье үбһэн бэлэдхэгдэг гээшэ. Үбһэ тэжээлэй талаар ядамаргүй совхозоймнай малшадай үбэлөө үнгэргэхэнь найдамтай.

В. ДАМПИЛОВ.

Э. Зудхэлтэ орон дотор

АЛМА-АТА. Хоссржо байгаа Араал мүрэнэй 200 мянган гектар өөр Казахстанай ой модо ургуулагшадта даалгагдаба. Эрдэмэй-үйлэдбэриин «Орман» нэгэдэл эндэ модонуудые тарижа ургуулха ёһотой. Гол гасуурта тэсэмгэй модонуудые энэ намартаа тарижа захалһан байна. Модонуудай үндэһэн эльһэн соогуур 30—40 метр гүнзэгыдэ таригдадаг юм. Дабһатай, эльһэтэй шуургануудай болодог газарнуудта нэн түрүүн модод таригдана. Замбууликай совет онгосонуудай борт дээрэһээ буулгагдаһан фото-зурагуудай ашаар иимэ газарнууд тодорхойлогдоно.

САМАРА. Приволжско-Ураалай сэрэгэй округой сэрэгшэд энэ үбэлдөө хүрөөд үлэхэ хартаабха бэлдэжэ абанхай. Мүн овощ хүсэд хүрэхөөр дабһалагдажа хадагалагдаа. Самарын областьдо гектарай 60 центнер хартаабха хуряаһан байгаа һаань, сэрэгшэд энээнһээ 1,5 дахин ехэ ургаса хуряагаа. Тус округ эдеэ хоолой өөрын программа зохёогоод, бэелүүлжэ байнхай.

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ. «Петродворцовый часовой завод» нэгэдэлэй бүтээн гаргадаг «Ракета» часуудай шанар һайн, найдамтай гэжэ гансашье совет дэлгүүр дээрэ мэдээжэ бэшэ. Бухы продукциинь гурбанай нэгэ хуби—жэлэй туршада 1,5 миллион час гадаадын гүрэнүүдтэ эльгээгдэдэг юм. Прибор бүтээгшэд мүнөө үйлэдбэриинөөн хэмжээе дээшэшүүлхын бэшэ, харин часуудые улам гоё һайхан болгохын түлөө оролдоно. Иимэ зорилготойгоор предприяти һаяхан байгуулагдаһан акционернэ «Часпром» бүлгэмэй бүридэлдэ оролсоо. Министерствэнүүдэй мэдэлһээ гарахадаа, часуудые бүтээн гаргагшад хуушанайнгаа холбоо таһалхагүй юм.

РОВЕНЬКИ (Луганска область). Ажалай жэлэй дүүрэтэр хөёр һара үлүүтэй сагай үлөөд байбашье, «Ровенькиантрацит» нэгэдэлэй горнягууд 13-дахи салингаа, үни удаан тус һалбарида ажаллаһанай түлөө шагналаа абажа захалаа. Үбэлэйнгөө эдеэ хоол бэлдэхын тула шахтернуудта иимэ туһаламжа үзүүлхэ гэжэ профсоюзай комитет болон нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд шиидэнэн байна.

Бухыдөө 5 миллион гаран түхэриг түлэхэ хэрэгтэй. Бусад нютагуудта эдэ шэнээн мүнгэ оложо ядаха һэн. Миин тэрэнние хэншье үгэхэгүй ха юм. Ровенькын шахтернууд газар доро ажаллажа, энэ асуудал шиидхээ һэн. Украинада гансал энэ нэгэдэл һайнаар ажаллажа, даабариһаа үлүү шуулуу нүүрһэ тушаадаг юм. Жэлэй эхинһээ хойшо 150 мянган тонно нүүрһэ үлүүлэн тушааһан байна.

— Тиигэжэ мүнгэтэй болоо-бди,—гээд профсоюзай комитетэй лэгшын орлогшо Виктор Ковалев хэлэнэ.— Энэ жэлдэ иимэ нуудай салин хөёр дахи шэнээ үлүүлхэдэмнай, хүтэлбэрилэгшэд шиидэнэн байна.

Бухыдөө 5 миллион гаран түхэриг түлэхэ хэрэгтэй. Бусад нютагуудта эдэ шэнээн мүнгэ оложо ядаха һэн. Миин тэрэнние хэншье үгэхэгүй ха юм. Ровенькын шахтернууд газар доро ажаллажа, энэ асуудал шиидхээ һэн. Украинада гансал энэ нэгэдэл һайнаар ажаллажа, даабариһаа үлүү шуулуу нүүрһэ тушаадаг юм. Жэлэй эхинһээ хойшо 150 мянган тонно нүүрһэ үлүүлэн тушааһан байна.

— Тиигэжэ мүнгэтэй болоо-бди,—гээд профсоюзай комитетэй лэгшын орлогшо Виктор Ковалев хэлэнэ.— Энэ жэлдэ иимэ нуудай салин хөёр дахи шэнээ үлүүлхэдэмнай, хүтэлбэрилэгшэд шиидэнэн байна.

Засагай дээдын зургаанну

БАЙГААЛИН ХАМГААЛ АСУУДАЛНУУДТА ОНСО АНХАРА

Баргажан голые зубшаад оршодог ажахынуудай хэрэглэдэг газар, илангаяа голой эхинэй гэхэ гү, али Хурамхаанай районой байгаалиин баялигые аршалан хамгаалха асуудал бирагүй байдалтай байна гэжэ Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй, республикын Министрнүүдэй Соведэй комиссинуудай шалгалтын материалнуудые хаража үзөөд, тэмдэглэбэ.

Дурсагдагша районуудта газарые зүбөөр ашаглаха, тарянай газар эдлэхэ гурим журамыень буруугаар хэрэглэдэг, үхэр мал адуулхадаа, тэдэнэйнгээ байрэа, бэлшээрние һэлгэдэггүй байһан дээрэһээнь газарай хурьһэн муудажа, Хүнтэйн болон Тураахинай тала эльһээр хушагдаһан, бэлшээри үсөөржэ захалһан байха юм. Энээнһээ гадна, ой тайгада ургаһан барилгын модон сагай уларилда тааруулагдангүй отологдоһон, гал түймэрэй аюулда оруулагдаһан байна. Энээнһээ уламжалан, бага горхонууд хатаа, Баргажан, Аргада, Гаарга болон бусад горхонууд гүйхэрөө.

Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада агнуурин хэхэ, загаһа бариха гурим ехээр эбдэгдээ, хулгайгаар агнуурин хэгшэд, дура зоргоороо аяншалагшад олошороо. Эдэ бүгэдэ нютагай ажалшадта, тэрэ тоодо үе наһаараа эзэлжэ һуурһан эвенк арадта хүндэ хүшэр байдал тохёолдуулна.

Баргажанай голдо байгаалиин баялигые ажахынуудай дура зоргоороо ашаглаха ябадалые болюулжа, байгаалиие һайжаруулха тогтоол Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет баталан абаба

Буряадай ССР-эй Ойн ажахын министерствэтэй (А. Д. Голоушкин), «Бурятводмелиорация» нэгэдэлтэй (Н. Я. Кондаков), Байгаалиие ашаглаха ба экологиин талаар Буряадай ССР-эй түрэнэй комитедтэй (В. Е. Гулгонов), Буряадай худөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай, арадай депутадуудай Баргажанай, Хурамхаанай районно Соведүүдэй гүйсэдкомуудтай болон засагай зургаануудтай хамта Буряадай ССР-эй Худөө ажахын министерство (Н. Н. Найданов), Баргажан голой байгаали хамгаалха талаар комплексно программа эохёохо даалгабари үгтэбэ. Тиин байгаалиин б[illegible] гаад ашагтайгаар х[illegible] аршалан хамгаалл[illegible] арадай депутадуудай Соведүүдэй сессиин[illegible] хаража, зохихо х[illegible] гануудые харааса[illegible] ликын Министрнүүд[illegible] баталхын тула 1992 [illegible] тын нэгэн болотор [illegible] нүүдээ тушаахаар [illegible] ба.

Энээнһээ гадна, [illegible] мелиорациин туршл[illegible] ци (Ю. М. Ильин) [illegible] нэгэдэдэхи квартал[illegible] Хурамхаанай районо[illegible] жанай голой газаа[illegible] ромелиорациин ба [illegible] ганнаа газарай нур[illegible] лөө хэгдэхэ комплекс[illegible] мэридэ эрдэмэй у[illegible] дото туһаламжа үзүү[illegible] хаар уялгалагдаһан [illegible] хэдэ Буряадай ССР[illegible] ажахын министерств[illegible] тайгада модо отолг[illegible] хадаа Буряадай ССР[illegible] модон тухай» Хуу[illegible] мэй өөноор бухы [illegible] гаяа эрхилхэ ба [illegible] голой ой тайгые [illegible] хөёрдохи бүлэгтэ о[illegible] дал тургэн саг соо [illegible] даалгабари үгтэбэ. [illegible] тогтоолоор «Забайк[illegible] церн (В. Е. Тугутов) [illegible] онуудай туршада [illegible] харгынуудай хөёр [illegible] модо һуулгахаар [illegible] һан байха юм. Га[illegible] депутадуудай сель[illegible] ной, поселково, [illegible] Хурамхаанай районо[illegible] колхоз, совхозуу[illegible] хаар модо һуулга[illegible] һайн байлгахын т[illegible] хо болоно.

Буряадай ССР-эй [illegible] нүүдэй Соведэй б[illegible] һан тогтоол соо [illegible] районуудта хулгайн[illegible] хэхэ дуратайшуулг[illegible] тэмсэхэ, шалгалта [illegible] болон байгаалиин [illegible] дые, Баргажан го[illegible] абадаг Болон-Түмэ[illegible] дые аршалан хам[illegible] шаан булагуудые [illegible] гөөр хэрэглэжэ, а[illegible] хидхэхэ хэмжэ[illegible] хараалха гэжэ хэл[illegible] дай депутадуудай [illegible] Хурамхаанай районо[illegible] дэй гүйсэдкомуудт[illegible] ронхи байгаалиие[illegible] хамгаалхаар хара[illegible] тогтоолой дүүрг[illegible] шалгажа, хэмжэ[illegible] жа байхаар уялг[illegible]

УРАГШАА ҺАНААТ МИЛЛИОНЕР

84 наһатай американ бизнесмен Оскар Рой Чо[illegible] наа бүтээжэ шадахаб гэжэ тоолоно. Хүгжэнги д[illegible] ной финансистнуудай СССР-тэ ямар туһаламжа [illegible] дахабибди гэжэ бодомжолжо байха үедэ РСФС[illegible] лэлгын программа бэелүүлхын тула 5 милли[illegible] суглуулха гэһэн зорилготой хэмжээ ябуулганууде[illegible] гэжэ захалаа.

Урдань газетэнүүдэй, түмэр замай, авиакомп[illegible] байһан энэ миллионер мүнөө США-гай Юстиц[illegible] терствэдэ Россин аша туһые хамгаалдаг түлөөлөг[illegible] ридхэлдэ абтанхай. Тэрэнэй эмхидхэһэн «Интра-[illegible] витизейшн фанд» компани Россин промышленност[illegible] хүдөө ажахыда үмсэлэлгын томо хэмжээнэй проек[illegible] лүүлхын тула 5 миллиард доллар суглуулха ёһ[illegible] хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилхэ шэглэлтэй [illegible] рацинуудые байгуулгада—2 миллиард доллар, [illegible] на корпорацинуудые байгуулгада 3 милли[illegible] гаргашалагдаха гэжэ тоологдонхой. Баруунай ор[illegible] вительствануудһаа, Америкын промышленна б[illegible] корпорацинуудһаа эды шэнээн мүнгэ абажа ш[illegible] Чох найдана.

Тэрэнэй энэ ехэ түсэб мүн лэ бага бэшэ түлөө[illegible] ёһотой. Хөёр жэлэй туршада 3 миллион доллар о[illegible] ха болсно. Эндэхи хэмжээгээршье тон ехэ—1,2 м[illegible] лар салингынь тэрэнэй тоодо оролсоно. Түрүүшэ[illegible] бага багаар түлэжэ байха гэжэ түсэблэгдэнэ. [illegible] тэрэнэй проектын амжалтатайгаар бэелүүлэгдэ[illegible] хы мүнгээ нэгэн доро абаха гэһэн шидхэбэри [illegible] правительство гаргаһан байна.

«Россин түлөөлэгшэдэ» зорюулагдаһан олонх[illegible] энэ талаар маргажа байһанаа мэдүүлнэ. Мүнөө [illegible] гүүдынь тиимэ һайн бэшэ. Ородуудта туһаламж[illegible] түсэбыемни дэмжыт гэжэ уряалан, Америкын [illegible] гаран корпорацийн хүтэлбэрилэгшэдтэ эльгэлэ[illegible] тэнь ямаршье тодорхой удхагүй харюунууд ер[illegible] байдалые тэрэ һайн мэдэнэгүй, гансал телевиз[illegible] жуулганууднаа тобшолол хэнэ гээд зарим журн[illegible] тэмдэглэнэ.

ТАСС-й [illegible]

ИБА

Цырен-Пунцук [illegible] дивизиондо сэ[illegible] ата алба түгэс[illegible] үүлээр гушаад [illegible] Троицкосавскын [illegible]-партийна һур[illegible] листикын таһа[illegible] Улаан-Удэдэ[illegible] ной үнэн» һонин[illegible] жэ эхилээ һэн. [illegible] нудар, газе[illegible] нютагуудта ба[illegible] гүй, хомор[illegible] аха газетэдэ[illegible] байһан хүн ха[illegible] лата үзэгөөр [illegible] «Буряад-Мон[illegible] нинние Мухар[illegible] гай Буряад-Бар[illegible] маанадтаа захи[illegible] сагта һаяхан [illegible] ууд байһан та[illeg

АЛТАН ДЭЛХЭЙН БАА ҺАЙХАНИИЕ ҮРЕЭНЭБ

...ырен-Пунцук ...зиондо сэ-...алба түгэс-...эр гушаад ...цкосавскын ...ртийна һур-...ижкын таһа-Улаан-Удэдэ ...нэн» һонин-...эхилээ һэн. ...удар, газе-...агуудта ба-..., хомор ...а газетэдэ ...лан хүн ха-...ата үзэгөөр ...Буряад-Мон-...кие Мухар-...Буряад-Бар ...адтаа захи-...ата һаяхан ...байһан та-...лда газетэ ...аншье бай-... Арба гара-...ез газетэеэ ...а байгаад, ...ашаша һэм. ...й Гомбо ху-...валамжа үзү-...галаглаһан б ...Буряадай ССР ...министерств ...модо отолх ...Буряадай ССР ...тухай» Хуули ...оор бүхы аж ...хилхэ ба Б ...й тайгые нэ ...хи бүлэгтэ ору ...гэн саг соо ...ари үгтэбэ. ...оор «Забайкал ...Е. Тугутов) ...туршада аш ...удай хоёр зо ...уулгахаар у ...ха юм. Гадн ...удай сельск ...селково, Бай ...енай районно ...совхозууд х ...до һуулгаха, ...йлгахын түлөө ...но.

...дай ССР-эй ...Советэй бүг ...оол соо дуг ...дта хулгайгаа ...ратайшуулгаг ...шалгалта ...айгаалийн по ...ргажан голо ...Болон-Түмэр; ...шалан хамгаа ...лагуудые аш ...эглэжэ, алн ...хэмжээ ябуул ...гэжэ хэлэгдэ ...утадуудай Бе ...най районно ...сэдкомууд ор ...байгаалия ...аар хараалег ...й дүүргэлте ...хэмжээнүүд ...аар уялталг

...НААТ ...НЕР

...ар Рой Чок ...Хүгжэнги доло ...һаламжа үзүүл ...үедэ РСФСР ...5 миллиард ...улгануудые Чо

...авиакомпани ...ай Юстициин ...г түлөөлэгшэ ...н «Интра-нэ ...мышленность ...ээнэй програ ...луулха ёһотой ...эглэлтэй төм ...доллар, про ...3 миллиард ...уунай оронуу ...ленна ба б ...абажа шадаг

...бэшэ түлөөһэг ...н доллар олз ...ехэ—1,2 милли ...Түрүүшээр ...эгдэһэн юм. ...үүлэгдээ һаа, ...иидхэбэри Р

...олохон хэ ...р. Мүнөө дэр ...валамжа ...ЭЛГЭЭНЭН Б ...нууд ерэнэ. ...варим журна

...ТАСС-ай

...ТЕЛЕВИДЕНИ

...грофкомой ...логшо В. Ко ...эжэ жэлдэ ша ...ин хоёр дахи ...мнай, тэрэ ...а. Нэгэдэлэй ...адаг хүдэлмэр ...мүнгэ абаг ...э, гэбэшье эд ...эн үдэр бүрэ ...нэ ха юм. Иде ...мяханай ...ажаллаха ...бүхы продукт ...ҮһАЛХА гэжэ ...эн һарынгаа ...ресэтэ хүсэд т ...м.

МОСКВА. Ажалай биржэ эмхидхэгдэбэ. Тэрэнэй гол үүргэнүүд гэхэдэ, хүн зонийе худэлмэрөөр гүйсэд хангаха, мүн хольн хараата түсэб зохёохо гэхэ мэтэ болоно.

— Мүнөө сагай ажалгүйшүүл алишьо талаараа илгаа ехэтэй. Ажалгүйшүүлэй тоодо нэн түрүүн усадхагдаһан предприятинуудай худэлмэришэд болон алба хаагшад, албаяа дүүргэһэн сэрэгшэд, запаста гараһан офицернүүд, һургуулинуудые дүүргэһэн залуу хүбүүд, басагад ороно. Мүн тэдэннээ гадна нацинууд хоорондын зүришөөнөөс зугадажа гараһан гэр бүлэнүүд ниислэл хотодо һүүлэй жэлнүүдтэ илангаяа олошороо. Тэдэндэ таараха ажал олгохо гэшэ манай гол зорилго болоно,—гээд тус биржэйн генеральна директор И. Е. Заславский ТАСС-ай корреспондентдэ мэдүүлбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ажалай биржэдэ.

ТАСС-ай фотохрэнико.

Түүхын хуудаһанууд 1965 он

ХҮН ТҮРӨӨГ ХҮНГ

ЖАРГАЛТАЙ ЯБААРАЙГТЫ, БАСАГАД

Һаяхан амаралтын үдэр Хори тосхоной соёлой байшан соо хүн зон дүүрэн суглараннхай байба.

Аймгуйсэдкомой загсын таһагые даагша А. И. Белоусова ендэр дээрэ гарана:

— Хүндэтэ нүхэд, мүнөөдэр бидэ Хори тосхонойнгоо түүхэдэ шэнэ үеын һайн һайхан заншал нээжэ, түрүүшынхээ үри хүүгэдтэй болоһон залуу айлнуудые амаршалхаяа суглараад байна гээшэбди,—гэбэ.

«Сельхозтехника» нэгэдэлэй отделениин худэлмэрилэгшэ Василий Шурыгин, комсомолой райкомой жолоошон Резван Бариев, «Шэнэ Удэ» газетын худэлмэрилэгшэ Тимофей Данчинов гэгшэдэй бүлынхид мансытай хүүгэдые тэбэринхэй һубариһаар гаража ерэхэдэнь, зоншье баяртайгаар альга ташан угтана.

Нүхэр Белоусова түрүүшынгээ хүүгэдтэй болоһон залуу айлнуудые халуунаар амаршалаад, түрэһэнэй үнэмшэлгэ барюулба. Аймагай эмхи зурганнуудай, мүн өөнэд өөнэдынь худэлдэг коллективүүдэй түлөөлэгшэд залуу айлнуудые хүүгэдтэй болоһонтойнь амаршалжа, бэлэг сэлэгүүдые барюулна, «Коммунизмын гэгээн гэрэлтэ үе сагта жарган һуугаарайгты. Совет ороной эрхим хүнүүд болооройгты» гэжэ үхибүүдыень юроонэ.

Зоной зүгһөө иимэ ехэ хүндэ ямбада хүртэһэн залуу айлнууд бахардаһан баярлаһандаа шад улааханууд болошоод һуугаа һэн.

Гэнтэ барабан, горнын абяан зэдэлжэ, гал улаан галстугуудтай бүлэг пионернүүд орожо ерэбэ. Тэдэнэр Совет ороной шэнэ эрхэтэн, бишыхан Таня Шурыгина, Оюуна Данчинова, Валя Бариева гэгшэдтэ улааханг галстугуудые барюулжа, «эрхим пионернүүд болооройт» гэжэ юроебэ.

Иигэжэ үхибүүдтэй болоһон юрын лэ айлнуудые һайн һайханаар хүндэлэн амаршалжа байхадань, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ, баярлан омогорхомоор байгаа һэн. Жэлһээ жэлдэ болбосон түхэлтэй боложо, урган хүргжэжэ байһан Хори тосхондомнай үри хүүгэд үдэр бүрил олошоржо, нимэ һайн һайхан заншал улам дэлгэржэ байг лэ гэжэ хүсэхөөр байна.

Н. ГАЛДАНОВ.
(Февралийн 20).

«ГУРГАЛДАЙН ГУРБАН СЭСЭН»

(РАССКАЗ-СЦЕНКЭ)

Үнөөхи онтохондо хэлсэгшэ «Гургалдайн гурбан сэсэнтэй» адлирхуу хубүүдээр мүнөөдэр, субботодо, Улаан-Удынгөө гол гудамжын дүнда гэнтэ уулзабаб. Һаханаа хүсэд ургажа үрдеэдүй, эжы баабайнгаа харуулгаһаа һаяхан лэ мултараад, ажабайдалайнгаа бэлшээридэ амяараа гарахаяа забдаһан эдэ хүйхэр гурбан өөр хоорондоо һайзгайханаар хөөрэлдэжэ байбал даа.

Нэгэдэхнь. Түрүүшын номоршни амаршалнаб (гарынь барина). Уншаа һэм. Яһала уянгатайшье, шангаршье бэшэгдэһэн шүлэгүүд байна. Байза яаха гээшэбибди... Шүлэгэй жолоо болоһон түрүүшын «шубуухейшни» угаагаа һаа, гоё байгаа даа (һанаа алдана. «Сэлэнгэ» ресторан тээшэ нюдоо хаймадаадхина).

Хоёрдохинь. Хари гыш! Тоэд би театр ошохо һанаатай билет абаха гэжэ ябаалби.

Нэгэдэхнь. Хая даа, тэрэ театр, киногоо. Хяараг лэ сааш. Үнил хада харагдаһан юумэ бэшэ гү даа. Хүнэй зүрхэ сэдьхэл худэлгэхэгүй тэрээхэн зүжэг хаража, һажажа һуунхаар...

Гурбадахинь. (Дээгүүр юумэ хараашалан ёолзоно). Бүхы дэлхэйдэ алдаршаһан суута Лопе де Вега, Шекспир, Бернард Шоу, Островский гэгшэдэй зүжэгүүдые хараа һаа харалтай хэ юм даа.

Нэгэдэхнь. (Гурбадахидаа). Тоэд шимнай зүжэгшэ һэн хадаа, нэгэл шангахан юумэ шурьюулхаа яанаш. Халаг, би шинии орондо байгаа һаа... Халааһамни ходо хубхэгэр ябаха һэн. (Эмнисгээнэ).

Гурбадахинь. Хүлеэжэ бү ядаарай. Тээ һая театрайхид үнөөхи зүжэгыемни зүбшэн хэлсээ бэлэй. Тэрэ һохор ухаатай нэгэнийньше орёо, гүнзэгыхэн удхатай зүжэгыем ойлгоогүй. Һанана бээзш? Франциин элитэ зохёолшо Стендалиин амидыда зохёолойнь удха ойлгодоогүй һэмнай. Харин наһа барааһаань хойшо ойлгогдоо һэмшүү.

Хоёрдохинь. Хэрэггүй юумэ шалихаа болигтыл даа. (Дураа гутана).

Нэгэдэхнь. (Хоёрдохидоо). Дүү хубүүн, шагнажал бай, саашадаа шамда туһатай болохо. (Гурбадахиингаа ээм мурые эльбэхэ дольбохо зуураа). Хайша хэрэгээр ажаллаг нэгэ колхозой түрүүлэгшэ тухай хадхууртайхан рассказ бэшэн гэнээм, ноёд тухай муугаар бэшэдэггүй юм шүү-гэжэ тээ һая хэлээ бэлэй. Гайхалтай! Иигэхэдээ юун тухай бэшэхэ хүнбиб?

Гурбадахинь. Ямаршье ухаатай уншагшын ойлгохогүйгөөр мушхажархихада гоё бшуу даа.

Нэгэдэхнь. Байза даа, бишни бэшэхэл байхаб.

Үгэ хүүртээ халаһан хоёрһоо дураа гутаһан хоёрдохинь үйлсын булан тойроһоор, театр тээшэ яараба. Хөёрдохёо гээжэрхиһэн хоёр өхэл һэрмэр гэлдээд, хайшаашье ошохоо ойлгон ядажа зогсобо.

Нэгэдэхинь. (Гурбадахидаа). Золиг маанадһаа тэрьелээ ёһотой. Һаагдахагүй хүйхэр ябаа ха. Маанадһаа тэрьелжэ холо хаанашье ошохогүй. Тэрээхэн ном гаргаһандаа хамараа һарнайлгаа гү? Тэрэ һулахан шүлэгүүдыень харааһан нэгэ шангахан статья бэшээд, «Буряад үнэндэ» гаргуулха байна. Хонишодые магтаһан шүлэгүүдээр, золиг, холо харайхаб гэжэ һанаа гү!

Гурбадахинь. Зүб, зүб! Няд гэмэ шангаар бэшэжэ орхи. Абяагүй ябаа хадамнай, энэншни ошон ябан маанадайнгаа харгы хаажа болохо.

Нэгэдэхинь. Нүхэр! Халааһандаа мүнгэтэй гүш? Шара уһа уугаа һаа...

Гурбадахинь. Үгы! Һүүлшынхи хашарһыем һамгамни абаал хаш!

Нэгэдэхинь. Тиигээл һаа, нүхэр, гэр гэртээ ошожо, телевизорээ хараял даа. (Һанаа алдана).

Халаг, хүн бүхэн субботоёо ондо ондоогоор үнгэргэнэ бшуу.

(Мартын 6).

БУРЯАД ХУБҮҮН ВЕЛИКТОН БАРАННИКОВ ТОКИОГОЙНГОО ОЛИМПИИН МҮНГЭН МЕДАЛИИЕ БЕРЛИНДЭ АЛТАН БОЛГОЖО «ХАЙЛУУЛАА»

СОВЕТ СПОРТЫН ИЛАЛТА

Боксоор Европын 15-дахи мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлхын түлөө хабаадалсаһан Совет ороной боксернууд тон ехэ илалта, амжалта туйлаба. Манай боксёрнууд командаараа гурбадахяа түрүү һуури эзэлжэ, аяар найман алтан медаль асержа ерэбэ ха юм. Энэмнайл ёһотойл илалта, рекорд! Энээнэй урдахи—Москвада үнгэргэдэһэн мүрысөөндэ совет боксернууд зургаан алтан, дүрбэн мүнгэн медаль абаһан ааб даа.

Манай Улаан-Удын спортын бүлгэмдэ хүмүүжэһэн нютагайнай хубүүн Великтон Баранников (хүнгэн бэетэй) Токиодо абажа ерэһэн мүнгэн медаляа алта болгон «хэйлуулжа» ерэбэ. Нютагайнай хубүүн энэ наадандаа олимпиин наадааһай чемпион Юзеф Грудзень (Польшо) гэгшые шүүгээ.

Берлиндэ эдэ хоёрой хоорондо болоһон наадан ехэ һонирхолтойгоор дүүрээ. Баранников хөёрдохи раундаа гоё һайханаар добтолжо, мэргэнээр наадахадаа, Юзефээ унаса сохёо. Зүгөөр энэнь үшөө шүүгдэһэндэ тоологдоогүй. Великтон Токиодо шүүгдэһэнээ тэхэрюулхын тула гурбадахи раундда үшөө һайнаар наадаха болобо. Энээнээ бэлүүлхэдээ Москвагай Бауманай нэрэмжэтэ дээдэ техническэ училищида хүмүүжэһэн Великтон ухаатай мэргэнээр наадажа, шүүгэн байна.

(ТАСС).
(Июниин 2).

Берлин хото.

ДАША ДАМБАЕВ

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

УЯНГА

Сэлгээ ногоон нуга дээрэ
Сэсэгүүд гүйлдэн хатарна.
Сэнгүү залуу наһамни,
Сэсэгүүд, танда атаархана.
Уужам ногоон тала дээрэ
Улаалзайд гүйлдэн хатарна,
Уймар залуу наһамни,
Улаалзайд, танда атаархана.
Намжаа ногоо хада оодэ
Нарһан гүйлдэн хатарна.
Нашан залуу наһамни,
Нарһад, танда атаархана.

ШАМДА

Нарин сэбэр хүүхэн бэе
матарна гоёор
Нахилзан.
Налгай хөөрхэн толгой
дээрэ хинсэнэ пулаад
Намилзан.
Хүхэ зүлгэ ногоон дээгүүр
нюсэгэн хүлнүүдш
Хульбэнэ.
Хубүүн минии инаг зүрхэн
жарган, жэрьен
Хулгэнэ.
Алаг зүрхым нараар жэгнэн
энеэн байнаш
Аягтай.
Аляа шинии алтан хулнууд
намда ямар
Аятайб!

ДУУША НАҺАН

Сэнхир тэнгэриин майхан
доро
Сэсэг ногоон соо хүльбэрэн
хэбтэжэ,
Сэдьхэлэй һайхаар аяглан
дуулаха,
Сэнгүү золтой дууша эрэб,
Сэмүүн байдалай хагсуу
жабарта
Сэнтэжэ, зүрхэмни, бү
хүйтэр—
Сэнхир дэльбэтэ хонхо
сэсэгээр
Сэзжэ соом ходо ханхинан
һолбар!
(Августын 26).

Владимир ПЕТОНОВ.

...ҺАЙБ

(ШОГ ШҮЛЭГ)

Солбондол мүрөө
мушхадагһайб.
Николайдал шүлэгөө
мүлидэгһайб,
Дондогтол бэшэдэг һаа,
дууряалжа;
Соломин тараха һэн
суурятажа.
Николайдал нүхэдөө
дахуулха һэм,
Дондогтол дуурягшадаа
һубарюулха һэм,
Ангабаевай алдартай
болохо һэм,
Анчигай анхаралда абтаха
һэм.
(Октябрийн 16).

МОРИЛЫТ, АЙЛШАД!

— Хаана зорибош?

— Одон.

— Тиимэ мэдээ радиогоор дуулгаа һэмнай. Мартаа ха юмбиб,—гээд хоёр нүхэдэй нэгэн зугаахин хэлэнэ.

— Этигээгүй һаош, «Одон» ошохомнай гү?

— Космонаат болоогүй аад, бирахагүй хаб даа.

— Дуулаагүй ябаа гүш? Шэнэ гостиница яагааб.

— Нээрээ, тэрэмнай «Одон» гэжэ нэрэтэй һэмнай.

Одоол «Одон» гостиницамнай айлшадаа угтажа, «морилыт» гээд, үүдээ түргэнөөр нээбэ...

Радиотой, телефонтой, шэнэ мебельтэй, дулаан унтаритай тиимэ таһалганууд айлшадые үшөө олоор хүлеэнэ. Юуб гэхэдэ, тус гостиница 300 гаран хүниие нэгэ доро оруулха багтаамжатай...

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.
(Декабрийн 24).

Н. БАДМАРИНЧИНОВ хэблэлдэ бэлдэбэ.

Шираб-Нимбу Хубитын ХОРИИН 11 ЭЭГЭТЭЙ ҮГ ГАРБАЛАЙ ТҮҮХЭ

...имбу ХУБИТЫН наһанайнь ...д һайн шэнжэлэгдээгүй юм. ...мүүд отогой зайһан, ахалаг ...й туһалагша ябаһан Шираб-...ийн «Хори буряадуудай арба ...уг гарбалай түүхэ» хуушан ...шэжэ, үлөөһэн түүхэтэй. Оро-...Э. Ухтомскийн гүйлтаар 1886 ...да тэрэнь бэшэгдэнэ гэжэ ...ий, 1887 онһоо 1912 он дүүр ...н хори буряадай түүхые Хар-...ой сүдэй түрүүлэгшэ яба-...ой гэгшэ үргэлжэлүүлэн ...нэбди.

...а нэгэ ном болгон, СССР-эй Науканууудай академиин шугамаар 1935 ондо Москва—Ленинград хотодо хуушан монголоор хэблэжэ гаргаһан байна.

Шираб-Нимбу Хубитын оорынь бэшэһэнэй ёһоор, энэ түүхэ эгэл дэлгэрэнгы удхатай байһан болоно. Буряадай номой хэблэлээр энэ жэлдэ гаргадаха. Тиихэдэ Аюша Очирэйн үргэлжэлүүлэн бэшэһэн Хорин 11 эсэгын уг гарбалай түүхэ манай редакциие һонирхуулна. Хуушан монголһоо дурсагдаһан түүхые Галина Очирова буряадшалжа, бэшэһэн маяг түхэлыень, шадаал һаа, зандань үлөөхые оролдоһон байна.

...олдожо, хаанай тахилай орон болон, үргэл хүндэлэл үйлэдэнөөр, Буддын шажанай эхиие олобо. Тэрэнэй 5-дахи хаан Сронзон Гомбо гэшэ Буддын 1590 ондо, Христосой 629 оной шорой үхэр жэлдэ түрэжэ, хаан түрөө помшолон тэдхээд, өөрынгөө албатанһаа Тувами Самбуваде гэшые 16 нүхэртэйнь Энэдхэг орондо эльгээбэ. Тэдэнэр Буддын шажанай журамые һуралсажа ерээд, түбэд үзэг һохёожо, өөрын хэлэн дээрэ Буддын номуудые оршуулжа, шажаниие дэлгэрүүлбэ.

Тэрэ хаанай 5-дахи Гисрон Дэбзан гэжэ хаан Буддын 1691, Христосой 730 оной түмэр морин жэл түрэжэ, Энэдхэгэй ехэ бандида Шинда Раншади, шэдитэ Бадмасамбава хоёрые залаад, Согто Самжай дасан байгуулжа, Бирдзанаг (Вирдзана) гэгшэтэй Буддын номолнуудые түбэд хэлэн дээрэ оруулжа, Буддын шажанай дэлгэрүүлбэ.

Тэрэнэй хойно Буддын 2005, Христосой 1043 оной үһан морин жэлдэ Энэдхэгэй бандида Атиша богдые Түбэд орондо залажа, Буддын шажаниие урдынхиһаа үлүүгээр һанбаруулан дэлгэрүүлбэ.

Дээрэхи Бүртэ шоньн изагуур 13-дахи үеын Бодонсор гээшэнээ Боржигин обогтон эхилжэ, Онон голоор нютагжаба. Тэрэнэй арбадахи үеын Есүүгэй баатар гээшэдэ Буддын 2123, Христосой 1162 оной үһан морин жэлдэ Тэмүчин гэжэ хүбүүн түрэжэ, 18 наһандаа Бидын уласай хаан болоходо, нэгэ тэбхэр шулуун дээрэ үзэсхэлэн үнгэтэй нэгэ шубуун чин-гир, чин-гир гэжэ дуугаржа байхадань, тэрэ шулуунай хахараанһаа «хас эрдэнийн шулуун тамга» гараһанда—Хүсэн түгэлдэр тэнгэри заяатай Чингис хаан гэжэ алдаршаба. Тэрэ хаан Хэрлэн голой хүбөөдэ һүүдаг байгаад, Манжа болон Хитад, Түбэд ороншие эрхэдээ абаад, 45 наһандаа Түбэдэй Сажаа бандида Дагба-Жалцан гэжэ ламада эпшэ бэлэг эльгээжэ, энэ бэ хойто наһанай ламые Буряад, Монгол орондо Буддын шажан дэлгэрүүлхые айлдхахатайгаа хамта, түбэд ламанарые албанһаа гаргажа, буддын шажанай эхиие олобо. 66 наһан хүрэтэроо Сибириин хаануудһаа эхилээд, Европо хүрэтэр эрхэдээ абаба. Мэдэлдээ абаһан ороншудта Чагатай, Жучи хүбүүдээ ахамад болгоод, өөрын изагуурай албата дүшэн түмэн Бидын уласта хүндэлэлэй дээдэ Хүхэ Монгол гэжэ нэрэ үгэбэ. Энэнь «мүн», «гол» гэһэн үгэ болоод, намайе дахажа, хүсээ үргэжэ, сэхэ ябаһан улад гэжэ маттаһан нэрэ бэлэй.

Тиигэжэ тэрэнь хаанай нүгшэхэдэ, 7 хүбүүтэй Үгэдэй Түбэдэй 1228 ондо Хитад-Монголой хаан болобо. Тэрэнэй нүгшэхэдэ, ехэ хүбүүн 6 һаратай байжа, тэрэнэй дүү Хүдэн гээшэ 1234 ондо хаан түрые эзэлжэ, Сажаагай ехэ бандида Гунга Жалцан, Пагба лама гэхэ мэтые 1244 ондо Түбэдөө залажа асараад, Монгол орондо Буддын шажан дэлгэрүүлбэ.

Тэрэ бандида монгол үзэгэй эхые зохёоной байгаад, хаан болоо Ye ба Цзан харьяатажарые бандидын албата болгон эрэмшүүлөө. Тэрэнэй нүгшэхэдэ, Мүнхэ Хаан 1252 ондо хаан нүүгээд, Түбэдэй лама Герма багшые залаба. Тэрэнэй нүгшэхэдэ, дүүнь Хубилай сэсэн 1260 ондо хаан боложо, 1264 онһоо эхилэн, Бээжэн хото гэхэ мэтэ дүрбэн ехэ хотые байгуулаад, Түбэдэй Пагба лама Лодой Жалцан гээшые залажа, шажаниие дэлгэрүүлбэ. Энэ үедэ Монголой дүрбэлжэн үзэг гэжэ гар бэшэг номуудые оршуулжа шадаагүй байгаа. Тэрэнэй нүгшэхэдэ, Үлзытэ ашань 1290 ондо хаан болобо. Энэ хаан Түбэдэй Сажаа Гунга Чойжо Одсэр гэжэ ламада залал айладхуулба. Тэрэнэй орондо хүбүүнинь Хайсан Хүлэг 1308 ондо хаан болобо. Энэ үедэ дээрэхи Үлзытэ хаанаар залал айладхагдаһан лама заларжа ерээд, Сажаа бандидын эхёоной монгол үзэг дээрэ нэмэжэ, гүйсээн зохёогоод, Буддын номуудые түбэд хэлэнһээ монгол хэлэн дээрэ оршуулба. Тэрэнэй 8-дахи хаан Тогоон Түмэрэй 1338 ондо хаан түрые эзэлжэ, Бээжэн хотодо һуутараа, хитадай изагуурһаа гараһан Зохо түшэмэлдэ 1368 ондо түрээ абтажа, Бээжэн хотоһоо ганса Чингисэй хас эрдэнийн тамгатай бэеэрээ зугадан гараад, Хэрлэн голдо ерэжэ, Барас гэжэ хотые бараад, изагуурай албата Хүхэ Монголой уг үе залгамжалан эзэлээд һууһан бэлэй. Хүхэ Монгол гэдэг зон энэ Дайцин империдэ хорчин ба харчин, чахар, сунид гэхэ мэтэ Үбэр 49 хушуун, Халхын 4 аймаг, ламын шабинартай 3 аймаг хамта 7 хушуун ба Хара мүрэнэй Жанжингай захиргаанай өөлэд ба уряанхай, торгууд, барга ба солонгууд г. м. ородог бэлэй. Тиигэжэ Ородой импери дотор Эрхүүгэй губерниин, Забайкальска областиин бүсад түрэлтэд: Баруун Сибириин хэрэнгүүд, Астархаанай торгууд үлэһэн бэлэй.

Энээнһээ урагша Монголой 16 хаашуулай үедэ Дайцин гүрэн гэжэ нэрлэгдэдэг болоод, Хитадай монголой түрүүшын түрэ байгуулһан хаан Даймин Гумбуу гэжэ нэрлэгдэһэн байха юм. Тэрээннһээ хойшо Даймин гүрэн гэжэ нэрлэгдэбэ. Энэ хаан Тогоон Түмэр хаанай жэрмэсэн (түрэхэ) хатаниие абаһанһаа, монгол шуһатай, хитад нэрэтэй Даймин Зунлуу гэжэ хаанаар Түбэдэй богдо Зонхобо Лубсан Дагба гэжэ ламада залал айладхажа, өөрынгөө шаби Жэмцэн Соржэ гэгшые эльгээбэ. Тэрэнь түрэл дамжажа, Жанжва хутагта гэжэ мүнөө хүрэтэр хаанай лама байдаг. Тэрэ Богдо Зонхобо гэжэ ламань Түбэд сайата орондо түрэхые Буддаар эшэ үзүүлэгдэһэн болоод, Амдова (Амдо) газарта Буддын 2318, Христосой 1357-дохи оной гал тахяа жэлдэ мүндэлжэ, Галдан дасан, мүн бэшэ олон дасангуудые, хуралнуудые тогтоожо, Атиша богдын убдисаар Буддын шажаниие хирэгүй дэлгэрүүлэн, 63 наһа наһалба. Тэрэ Богдын мүндэлһэн газарта бүм набшата зандан модон ургажа, набша бүхэндэнь Арсалан хүрхирэлтэ гэжэ бурханай дүрсэ гаргаһандань, тэрээндэ сүмэ баригдаад, Гүмбүм хиид гэжэ мүнөө хүрэтэр байдаг. Тэрэнэй шабинарай нэгэн Хайдуб богдо гээшэнь түрэл дамжажа, Банчен богдо болоод, Гантуба Түүбэ гээшэнь Далай лама гэжэ мүнөө хүрэтэр һууна.

Энэ үедэ Буряад изагуурынь дээрэхи Байгал нуурай урда талаар һууһан Бидын уладтой ба Бүртэ Шоньн изагууртай үнэржэжэ, олон болоходоо, урда, баруун зүг тээшэ нүүжэ тараһан. Үлээшэдэнэнь Христосой 1200 он тухай үедэ Барагужин гэжэ нютагта Баргу баатарай Буряад Хэридой гэжэ хоёр хубүүн бойгаад, тэрэнэй Буряад гээшэнь Байгалай нүгөө талада гараад, Зулхэ гэжэ голдо нютаглажа, загаһанай агнууряар амидержа һууба. Хоёр хубүүнһээнь гараһан убуша, олзон, шоно гэхэ мэтэнь Эхирэдэй 8 эсэгын; алаг-ай, хурмуша, ашибагад гэхэ мэтэнь Булгадай 9 эсэгын зонууд болобо. Эдэнэр бол Эрхүүгэй губерниин мэдэлэй буряедууд, Ойхон аралайхид болон үнэржэжэ, олон болоходоо, зариманиинь худуриин талада, Баргажанда, тиихэдэ Сэлэнгын зүүн талада ерэжэ, 6 эсэгын зон гэжэ нэрлэгдэжэ һууба. Зулхэ гэжэ голынь Ленын эхин аад, мүнөө Верхоленск гэнэ. Эдэ Байгалай хойто дайдада һууһан буряадууд 1583 ондо ородой мэдэлдэ хамжагдаба.

(Эхин. Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Түүхэн хуудаһанууд

ҺАЯАН ЛЭ МУЛТАРААД, АЖАБАЙДАЛАЙНГАА БЭЛШЭЭРИДЭ АМЯАРАА ГАРАХАЯА ЗАБДАҺАН ЭДЭ ХҮЙХЭР ГУРБАН ӨӨР ХООРОНДОО ҺАЙЗГАЙХАНААР ХӨӨРЭЛДЭЖЭ БАЙБАЛ ДАА.

Нэгэдэхнь. Түрүүшын номоршни амаршалнаб (гарынь барина). Уншаа һэм. Яһала уянгатайшье, шангаршье бэшэгдэһэн шүлэгүүд байна. Байза яаха гээшэбибди... Шүлэгэй жолоо болоһон түрүүшын «шубуухейшни» угаагаа һаа, гоё байгаа даа (һанаа алдана. «Сэлэнгэ» ресторан тээшэ нюдоо хаймадаадхина).

Хоёрдохинь. Хари гыш! Тоэд би театр ошохо һанаатай билет абаха гэжэ ябаалби.

Нэгэдэхнь. Хая даа, тэрэ театр, киногоо. Хяараг лэ сааш. Үнил хада харагдаһан юумэ бэшэ гү даа. Хүнэй зүрхэ сэдьхэл худэлгэхэгүй тэрээхэн зүжэг хаража, һажажа һуунхаар...

Гурбадахинь. (Дээгүүр юумэ хараашалан ёолзоно). Бүхы дэлхэйдэ алдаршаһан суута Лопе де Вега, Шекспир, Бернард Шоу, Островский гэгшэдэй зүжэгүүдые хараа һаа харалтай хэ юм даа.

Нэгэдэхнь. (Гурбадахидаа). Тоэд шимнай зүжэгшэ һэн хадаа, нэгэл шангахан юумэ шурьюулхаа яанаш. Халаг, би шинии орондо байгаа һаа... Халааһамни ходо хубхэгэр ябаха һэн. (Эмнисгээнэ).

Гурбадахинь. Хүлеэжэ бү ядаарай. Тээ һая театрайхид үнөөхи зүжэгыемни зүбшэн хэлсээ бэлэй. Тэрэ һохор ухаатай нэгэнийньше орёо, гүнзэгыхэн удхатай зүжэгыем ойлгоогүй. Һанана бээзш? Франциин элитэ зохёолшо Стендалиин амидыда зохёолойнь удха ойлгодоогүй һэмнай. Харин наһа барааһаань хойшо ойлгогдоо һэмшүү.

Хоёрдохинь. Хэрэггүй юумэ шалихаа болигтыл даа. (Дураа гутана).

Нэгэдэхнь. (Хоёрдохидоо). Дүү хубүүн, шагнажал бай, саашадаа шамда туһатай болохо. (Гурбадахиингаа ээм мурые эльбэхэ дольбохо зуураа). Хайша хэрэгээр ажаллаг нэгэ колхозой түрүүлэгшэ тухай хадхууртайхан рассказ бэшэн гэнээм, ноёд тухай муугаар бэшэдэггүй юм шүү-гэжэ тээ һая хэлээ бэлэй. Гайхалтай! Иигэхэдээ юун тухай бэшэхэ хүнбиб?

Гурбадахинь. Ямаршье ухаатай уншагшын ойлгохогүйгөөр мушхажархихада гоё бшуу даа.

Нэгэдэхнь. Байза даа, бишни бэшэхэл байхаб.

Үгэ хүүртээ халаһан хоёрһоо дураа гутаһан хоёрдохинь үйлсын булан тойроһоор, театр тээшэ яараба. Хөёрдохёо гээжэрхиһэн хоёр өхэл һэрмэр гэлдээд, хайшаашье ошохоо ойлгон ядажа зогсобо.

Нэгэдэхинь. (Гурбадахидаа). Золиг маанадһаа тэрьелээ ёһотой. Һаагдахагүй хүйхэр ябаа ха. Маанадһаа тэрьелжэ холо хаанашье ошохогүй. Тэрээхэн ном гаргаһандаа хамараа һарнайлгаа гү? Тэрэ һулахан шүлэгүүдыень харааһан нэгэ шангахан статья бэшээд, «Буряад үнэндэ» гаргуулха байна. Хонишодые магтаһан шүлэгүүдээр, золиг, холо харайхаб гэжэ һанаа гү!

Гурбадахинь. Зүб, зүб! Няд гэмэ шангаар бэшэжэ орхи. Абяагүй ябаа хадамнай, энэншни ошон ябан маанадайнгаа харгы хаажа болохо.

Нэгэдэхинь. Нүхэр! Халааһандаа мүнгэтэй гүш? Шара уһа уугаа һаа...

Гурбадахинь. Үгы! Һүүлшынхи хашарһыем һамгамни абаал хаш!

Нэгэдэхинь. Тиигээл һаа, нүхэр, гэр гэртээ ошожо, телевизорээ хараял даа. (Һанаа алдана).

Халаг, хүн бүхэн субботоёо ондо ондоогоор үнгэргэнэ бшуу.

(Мартын 6).

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ҺОНИРХОЛТОЙ ФЕСТИВАЛЬ

Эдэ үдэрнүүдтэ Буряад орондо айлшалжа, республикынтнай Композиторнуудай холбооной правлениин XXI пленумэй худэлмэриин дүнгүүд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай фестивалиие дүнлөөшэ конференциие нэһэн республикын Композиторнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ Б. О. Цырендашиев ехэ дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ:

— Телевидени болон радиогоор буряад композиторнуудай хүүгэдтэ зорюулагдаһан хүгжэм дуунууд үсөөн дамжуулагдана. Республика соомнай радио болон телевиденнин комитедэй дэргэдэ гү, али үгышье һаа, Соёлой гү, али Эрдэм һураалсалай министерствын дэргэдэ хүүгэдэй саг үргэлжэ худэлхэ хоор бии болгохо хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, Красноярскын Агын айлшадай бэлиг шадабариин дээдэ хэмжээндэ байһые гэршэлээ бшуу. Түрэл хэлээ, хүгжэм дуугаа мэдэхэгүй үхибүүд олон, тиимэһээ ямаршье шэнэ гоё оперо, зүжэг, балет табихада, оперно театрта хүн үсөөн байна. Мүнөө үхибүүдтэ анхарал хандуулаагүй һаа, ерээдүйдэ һайн юумэ хүлеэнэгүйбди. Республикын зохёохы холбоонуудтай хамта үхибүүдэй һайндэрнүүдые үнгэргэхэ, тиихэдэ 1994 ондо Зүүн-Урда Азиин оронуудай хабаадалгатайгаар уласхоорондын фестиваль анха түрүүшынхээ эмхидхэхэ байһан тухай Базыр Очирович эндэ дурадхаһан байна.

— Пленум ехэ амжалтатайгаар үнгэргэдбэ гээшэ. Эндэ бүхы үеын композиторнуудай, нэрлэбэл, Аюшеевэй, Ямпиловай, Батуевай, Андреевэй, Ирдынеевэй, Цырендашиевай симфоническа зохёолнууд, дуунууд, хоорой найруулганууд шагнагшадай анхаралда дурадхагдаа. Үхибүүдэй хүгжэм дуунда дуратай байһан тухай олон гэршэнүүдые нэрлэхээр. Тарбагатайн, Гусиноозерскын эдир хүгжэмшэдтэй танилсаабди. Улаан-Удын 1-дэхи интернат һургуули шадарай искусствын 8-дахи һургуулида, композиторнууд В. Усович, Ю. Ирдынеев болон бусад нягта холбоотой гэжэ этигээбди. Зүгөөр искусствын һургуулиин (Гусиноозерск хотодо) соёлой байшан соо байһаниинь халагламаар. Партиин райкомой байшан соо ондоо эмхинүүд ороо. Үхибүүдтэ һайн байра үгэхэ ёёнотойбди,— гэжэ композитор **В. Г. Агафонников** (Москва) тэмдэглэһэн байна.

Республика дотор уран һайханай харалгада гол анхаралаа хандуулха, бэлигтэй зониие элирүүлхэ, хүүгэдые багa наһанһаань хүгжэм, дуунда эрилтэ ехэтэйгээр һургаха тухай асуудалнуудые Буряад ороной мэдээжэ композитор **Ж. А. Батуев** табиба. Хэжэнгын, Зэдын арадай хоорнууд тухай дуулдахаяа болишоо, хүгжэм тухай хэблэлдэ багаар толилогдоно, угайдхадаа мэргэжэлтэ башэ зон бэшэнэ гэжэ Жигжит Абидуевич шүүмжэлээ һэн.

— Хүгжэм ойлгуулха худэлмэриие хүүгэдэй саадһаа эхилхэ хэрэгтэй. Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй, соёлой жасын Буряадай отделениин ба хүүгэдэй жасын хүсэл ороолдолые хамтаруулжа, үхибүүдтэ аша туһатай хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ шухала. Композитор бүхэн хүүгэдтэ, залуу зондо хүгжэм, дуу зорюулаа: Баяр Дондоковой (Ага) фортепиано дээрэ оркестртэй хамта гүйсэдхэхэ концерт, Виктор Усовичой «Нүхэр Шариков» гэһэн шог удхатай, томо бүтээл һайшаагдаа. Иимэ фестиваль заншалта болохо ёёнотой,— гэжэ композитор **А. В. Арсеев** (Москва) тобшолбо.

Шүлэгэй талаар ехэ эрилтэнүүдые композиторнуудта табин, мүн тиихэдэ фестиваль тухай олондо мэдээсэхэ худэлмэри мүүгаар ябуулагдаа, фестивалиин худэлмэридэ буряад арадай инструментнүүдэй оркестрнүүдэй үсөөнөөр хабаадаһан тухай ажаглалтанууде хүгжэм шэнжэлэгшэ **О. А. Русинова** тэмдэглэһэн байна.

«Хараасгай» журналай үүсхэлээр «Тэхэ бабанын найр» жэл бүри үнгэргэгдэдэг, эндэ зохёохы бусад холбоонууд ехэ гуур ноотонуудтай байжа, халта бүдүүнээр дуулаа гэхэ байнаб.

Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищиин студентнэрэй табиһан концерт хаража, сэдьхэлээ ханаабди. Бэлигтэй олон залуушуул урган гараха бээз гэжэ найданабди.

Хүүгэдэй наада, концерт харахада, дууень шагнахада, хэды гоёб даа?! Улаан-Удын инсуулба. Красноярск хотоһоо ерэһэн хүүгэдэй жэшээтэ хоорой, Агаһаа айлшалһан буряад инструментнүүдэй оркестрэй, хатарай бүлэгэй уран бэлигые үндэрөөр сэгнэхээр. Красноярскын үхибүүдэй хоорые хүтэлбэрилдэг Алексей Михайлович Царевтой уулзажа, бэе бэедээ айлшалалсаха, дүй дүршэлөө хубаалдаха тухай хэлсэбэбди. Манай Монгол орондо хүүгэдэй хүгжэмтэ фестиваль ходо үнгэргэгдэдэг. Тэрэ фестивальдаа красноярскынхидые уриха хүсэлтэйбди.

Хүгжэмэй хэлээр, урлагийн (искусствын) аргаар бэе бэеэ ойлгохо болохо, үндэһэн хэлээ, хүгжэм дуугаа хүгжөөхэ, үхибүүдэйнгээ бэлиг шадабариие баяжуулха үүргэтэй иимэ фестивальнууд ехэ удха шанартай байна. «Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэжэ хэлсэдэг һэн тула иимэ фестивальнууд һонирхолтойшье, аша туһатайшье гэжэ тэмдэглэе.

ЖАМБАЛЫН ШАРАА,
Монголой Арадай Республикын Композиторнуудай холбоной правлениин секретарь.

ХҮҮГЭДТЭ—ГОЛ АНХАРАЛ

Буряадай ССР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин XXI пленумэй худэлмэриин дүнгүүд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай фестивалиие дүнлөөшэ конференциие нэһэн республикын Композиторнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ **Б. О. Цырендашиев** ехэ дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ:

— Телевидени болон радиогоор буряад композиторнуудай хүүгэдтэ зорюулагдаһан хүгжэм дуунууд үсөөн дамжуулагдана. Республика соомнай радио болон телевиденнин комитедэй дэргэдэ гү, али үгышье һаа, Соёлой гү, али Эрдэм һураалсалай министерствын дэргэдэ хүүгэдэй саг үргэлжэ худэлхэ хоор бии болгохо хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, Красноярскын Агын айлшадай бэлиг шадабариин дээдэ хэмжээндэ байһые гэршэлээ бшуу. Түрэл хэлээ, хүгжэм дуугаа мэдэхэгүй үхибүүд олон, тиимэһээ ямаршье шэнэ гоё оперо, зүжэг, балет табихада, оперно театрта хүн үсөөн байна. Мүнөө үхибүүдтэ анхарал хандуулаагүй һаа, ерээдүйдэ һайн юумэ хүлеэнэгүйбди. Республикын зохёохы холбоонуудтай хамта үхибүүдэй һайндэрнүүдые үнгэргэхэ, тиихэдэ 1994 ондо Зүүн-Урда Азиин оронуудай хабаадалгатайгаар уласхоорондын фестиваль анха түрүүшынхээ эмхидхэхэ байһан тухай Базыр Очирович эндэ дурадхаһан байна.

— Пленум ехэ амжалтатайгаар үнгэргэгдэбэ гээшэ. Эндэ бүхы үеын композиторнуудай, нэрлэбэл, Аюшеевэй, Ямпиловай, Батуевай, Андреевэй, Ирдынеевэй, Цырендашиевай симфоническа зохёолнууд, дуунууд, хоорой найруулганууд шагнагшадай анхаралда дурадхагдаа. Үхибүүдэй хүгжэм дуунда дуратай байһан тухай олон гэршэнүүдые нэрлэхээр. Тарбагатайн, Гусиноозерскын эдир хүгжэмшэдтэй танилсаабди. Улаан-Удын 1-дэхи интернат һургуули шадарай искусствын 8-дахи һургуулида, композиторнууд В. Усович, Ю. Ирдынеев болон бусад нягта холбоотой гэжэ этигээбди. Зүгөөр искусствын һургуулиин (Гусиноозерск хотодо) соёлой байшан соо байһаниинь халагламаар. Партиин райкомой байшан соо ондоо эмхинүүд ороо. Үхибүүдтэ һайн байра үгэхэ ёёнотойбди,— гэжэ композитор **В. Г. Агафонников** (Москва) тэмдэглэһэн байна.

Республика дотор уран һайханай харалгада гол анхаралаа хандуулха, бэлигтэй зониие элирүүлхэ, хүүгэдые багa наһанһаань хүгжэм, дуунда эрилтэ ехэтэйгээр һургаха тухай асуудалнуудые Буряад ороной мэдээжэ композитор **Ж. А. Батуев** табиба. Хэжэнгын, Зэдын арадай хоорнууд тухай дуулдахаяа болишоо, хүгжэм тухай хэблэлдэ багаар толилогдоно, угайдхадаа мэргэжэлтэ башэ зон бэшэнэ гэжэ Жигжит Абидуевич шүүмжэлээ һэн.

— Хүгжэм ойлгуулха худэлмэриие хүүгэдэй саадһаа эхилхэ хэрэгтэй. Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй, соёлой жасын Буряадай отделениин ба хүүгэдэй жасын хүсэл ороолдолые хамтаруулжа, үхибүүдтэ аша туһатай хэмжээ ябуулганууде үнгэргэхэ шухала. Композитор бүхэн хүүгэдтэ, залуу зондо хүгжэм, дуу зорюулаа: Баяр Дондоковой (Ага) фортепиано дээрэ оркестртэй хамта гүйсэдхэхэ концерт, Виктор Усовичой «Нүхэр Шариков» гэһэн шог удхатай, томо бүтээл һайшаагдаа. Иимэ фестиваль заншалта болохо ёёнотой,— гэжэ композитор **А. В. Арсеев** (Москва) тобшолбо.

Шүлэгэй талаар ехэ эрилтэнүүдые композиторнуудта табин, мүн тиихэдэ фестиваль тухай олондо мэдээсэхэ худэлмэри мүүгаар ябуулагдаа, фестивалиин худэлмэридэ буряад арадай инструментнүүдэй оркестрнүүдэй үсөөнөөр хабаадаһан тухай ажаглалтанууде хүгжэм шэнжэлэгшэ **О. А. Русинова** тэмдэглэһэн байна.

«Хараасгай» журналай үүсхэлээр «Тэхэ бабанын найр» жэл бүри үнгэргэгдэдэг, эндэ зохёохы бусад холбоонууд ехэ туһа хүргэдэггүй, республикын Соёлой министерство мүртэй хабаададаггүй. Энэ фестиваль тухай соносхолнууд муугаар үгтөө, тиимэһээ зарим концертнүүдтэ хүнүүд үсөөн байгаа. Улаан-Удын зарим клубууд, нэрлэбэл, «Барилгашан», түмэр замшадай, Серовой нэрэмжэтэ клубуудта зарим ушарта гансал видео харуулагдадаг, дискотекнүүд болодог, иимэ клубуудай залуудые хэрэглэжэ, үхибүүдэй хоор, бусад кружогуудые бии болгобол, туһатай байгаа. Хүүгэдэй фестиваль дээрэ энэ асуудалые юрэ хэлсээд дүүргэхэ бэшэ, шиидхэгдээгүй асуудалнуудаар республикын Верховно Советтэ хандабал, бүтээсэтэй байха һэн. Тиигээд хүүгэдэй буряад хоор байгуулгые мүнгэ зөөреэр хангаха аргатайбди,— гэжэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй вице-президент **Б. Д. Баяртуев** онсолбо.

Конференциин худэлмэридэ Монголой композитор Ж. Шараа, республикын эрдэм һураалсалай министрэй орлогшо Е. Б. Раднаева, композитор Б. Б. Дондоков болон бусад хабаадаһан байна. Бэлигтэй үхибүүдые элирүүлжэ, хүгжэмэй училищида болон тусхай дээдэ һургуулида һургаха, тухай эрилтэнүүдые тэдэнэр табиһан байна.

Б. ДОРЖИЕВА.

БЭЛИГ ШАДАБАРЯА ГЭРШЭЛБЭ

Һурагшанарай намарай амаралтын үдэрнүүдтэ хүүгэдэй һайн дуранай театрнуудай 1-дэхи республиканска фестиваль һаяхан үнгэргэгдэбэ. Энэ фестивалиие Улаан-Удын хүүгэдэй болон эдиршүүлэй зохёохы ажалай ордоной (урдань Пионернүүдэй ордон байһан) хүтэлбэрилэгшэд эмхидхэһэн байна. Энэ ордоной дэргэдэхи бүлэгэй (режиссерынь Н. Власова) табиһан С. Маршагай «Миисгэйн гэр», «Онтохонуудай ярмаг» гэһэн найруулганууде үхибүүд һонирхон хараба, Буряадай ССР-эй соёлой табьяата худэлмэрилэгшэ В. Пестеревэй хүтэлбэрилдэг «Софит» гэһэн хүүхэлдэйн арадай театрай бишыхан артистнар «Улаан малгайта бэшэ тухай» үльгэр харуулаа.

Республикын районуудай хүүгэдэй театрнууд эндэ хабаадаба. Жэшээнь, Зэдын районой Петропавловкын хүүгэдэй театрай коллективэй харуулһан К. Чуковскиин «Аляархалдаһан аляһан» тухай онтохониинь, харагшадай һонирхол үүсхээ. Режиссер А. Молочова үхибүүдтэй худэлһэн байна. Тиихэдэ Захааминай хүүгэдэй театрайхид А. С. Пушкинай «Поп ба тэрэнэй ажалшан Балда» тухай үльгэрые» олоной анхаралда дурадхаба. Захааминай эдир артистнуудай худэлмэриие режиссер Г. Цыбикова хүтэлбэрилнэ. Тиихэдэ энэл районой Далахайн соёлой байшангай драматическа коллектив Б. Абидуевай «Шаалай Шаанай хоёр» (Режиссерынь Н. Дарисова) гэһэн зүжэг харуулба. Гусиноозерскын, Нижнеангарскын үхибүүдэй хабаададаг хүүгэдэй театрнуудай зүжэгүүд һонин байгаа. Хэжэнгын Пионернүүдэй байшангай хүүгэдэй театр минии зохёоһон «Алтан мундарга» гэһэн зүжэг харуулба.

М. БАТОИН.

Республикын арадай артистка Сурена Дашицыренова олон оперонуудта гол партинуудые гүйсэдхэһэн байна. Бэлигтэй дуушанай зохёохы ажалай үдэшэнүүд түрэл театртань үнгэргэгдөө.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХЭЖЭНГЭҺЭЭ МЭДЭЭСЭНЭ

ҮНЭТЭЙШЬЕ ҺАА, АМТАТАЙ БАЙҺАЙ

Буркоопсоюзай үүсхэлээр, Хэжэнгэ тосхондо эдеэ хоол шанагшадай республиканска конкурс үнгэргэгдэбэ. Республикымнай аймагуудһаа сугларһан хорёод зон гурбан үдэрэй туршада мүрысэһэн байна. Тиигээд дүнгүүдэй согсологдоходо, илагшадай тоодо М. Перевалова (Зэдэ), Т. Патрушева (Прибайкали), А. Гришнякова (Түнхэн) гэгшэд нэрлэгдэбэ.

Конкурсдо тусхай эдеэн түхеэрэгдэһэн юм. Эндэ жюрин гэшүүд баһа эрхимүүдые тодоруулаа һэн. Жэшээлбэл, зэдынхид хурим түрые шэмэглэхэ эдеэ хоол бэлдэжэ, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэбэ. Хэжэнгынхид буряад эдеэнэй дээжые бэлдээ. Мухар-Шэбэрэй түлөөлэгшэд ногоон эдеэ элбэгээр түхеэржэ, тэрэнээ «Намарай бэялиг» гэжэ нэрлэбэ. Конкурсын жюрие Буркоопсоюзай таһагые даагша А. М. Литвинова толгойлһон байна.

ЛИЦЕЙ НЭЭГДЭХЭНЬ

Хэжэнгын 1-дэхи дунда һургуулиин үндэһэ һуури дээрэ лицей нээхэ тухай шиидхэбэри абтанхай юм. Энэ шиидхэбэри өдоол бэелүүлэгдэхэ шатадаа орожо, ноябрь һара соо лицей нээгдэхэнь.

Эндэ һураха үхибүүдые шэлэхын тулэ тусхай конкурс эмхидхэгдэһэн байна. Тиигээд 100-гаад үхибүүд шэлэгдэбэ. Нэн түрүүн, үхибүүн бүхэнэй эрдэм мэдэсэ, хүсэл оролдосо хараада абтаһан юм. Лицейдэ олон предмедүүд—физикэ, математика, литература гэхэ мэтэ гүнзэгыгөөр шудалагдаха болоно.

Энэ лицей хадаа 1-дэхи һургуулитай зэргэлээд түбхинэхэ юм. Һуралсалай шэнэ газарта һураха эрхэдэ хүртөөгүй үхибүүд 1-дэхи дунда һургуулидаа һураха болоно ааб даа.

Лицейн директорэр Хэжэнгын 2-дохи дунда һургуулиин директор В. Б. Батуева худэлхэ юм.

«БАЙГАЛАЙ» КОНЦЕРТНУУД

Бүгэдэндэ мэдээжэ болоһоор үнинэй «Байгал» ансамблиин бүхы коллектив эдэ үдэрнүүдтэ манай аймаг соогуур концерт, наадаяа харуулжа байнхай. Дуу, хатарай ансамблиин урдаа хараха дуушад Аюша Данзанов, Дыжбрын Ринчинова, Валентин Жаргалов түрүүтэй дуушад аялга һайхан буряад, монгол дуунуудаа хэжэнгынхидтэ зорюулна. Тиихэдэ хатаршад янза бүриин хатар, наада гоёор харуулжа байна. Бүлэг басагад ятаг дээрэ шадамар бэрхээр һайхан хүгжэм зэдэлүүлжэ, уянгата буряад дуунуудые дуулана. Аймагай түб Хэжэнгэ, Эдэрмэг, Ушхайта, Үлзытэ, Загаһата болон бусад нютагуудаар ансамблиинхид концертнүүдээ харуулжа байнхай.

Энээнэй һүүлээр «Байгал» ансамблиин коллектив Хори, Яруунын нютагуудаар концертээ табиха юм.

Б. ДОНДОКОВ.

Спорт — *Спорт* — *Спорт* — *Спо*

Шатар

СЕ ЦЗОНЬ—ДЭЛХЭЙН ЧЕМПИО

МАНИЛА. Хэдэн арбаад жэлэй туршада совет ороной эхэнэр шатаршадай ехэ нааданууда илажа гарадаг шатарай шэрээАзи түби руу һуурияа һэлгэбэ. Дэлхэйн чемлионой нэрэ солодо 21 наһатай хитад басаган Се Цзонь хүртэбэ. Тэрэ 15-дахи наадандаа тэнцэжэ, болзорһоонь урид, шатарай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэбэ ха юм.

Энэмнай шанга тэмцэлтэй, эгээл удаан саг соо үргэлжэлһэн наадан болоно. Урда урдаһаа харалсажа һуугаад наадаһан эдэ хоёр илажа гарахын түлөө ехэ эрмэлзэлтэй байһанаа харуулаа бшуу. Дэлхэйн чемпионка Майя Чебурданидзе Хитадай басаганда 6:8 гэһэн тоотойгоор диилдэжэ ябаашье һаа, илажа гараха эрмэлзэлтэйгээр удаадахи 15-дахи наадаяа үргэлжэлүүлһэн юм. Зүгөөр Се Цзонь эндэ тэнцэбэл, дэлхэйн чемпионкын нэрэ зэргэдэ хүртэхэ байгаа ха юм. хоёр. шатаршад хэдэн часай туршада ухаан бодо жэ гараба. Хитадай түлөөлэгшэ өөрынгөө зорилго тэнцэжэ гарахадаа, дэлхэйн чемпионка болобо.

Сэхыень хэлэхэдэ, Майя Чебурданидзе жэгдэ дажа, олон тоото алдуутай ябадалнуудые хэлэ харгы гаргажа үгэһэниинь харамтай. Чебурданидзе туршада дэлхэйн чемпионкын нэрэ зэргэ хамгаа байна. Дэлхэйн чемпионка түрүүшын үдэрһөө хүгыые тоогоогүйгөөр, эндэб багахан алдуунуудые гаргадаһан дээрэһээ, хэһээгдэхэ баатай болобо.

ТИМУР ИВАНОВ ЭРХИМЛЭБЭ

Буряадай ССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн наадан түгэсэбэ. Түрүү һуури буляалдажа ябаһан шатаршад һүүлшын уулзалгын урда тээ Игорь Брылев, Тимур Иванов. Анатолий Раднаев, Илья Елсуков гэгшэд тус тустаа аб адлихан очконуудтай болоһон байгаа. Һүүлшын уулзалгада Тимур Ивановтой наадаха байһан Валерий Залкинд мүрысөөндэ ерээгүй. Нэгэ очко абажа, дүн хамта 6 очкотойгоор республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Удаадахи һуурида гарахын түлөө Игорь Брылев, Илья Елсуков, Анатолий Раднаев гэгшэд шанга тэмцэл эмхидхэһэн байгаа. Эндэ Брылев Раднаевтай 4 часай туршада наадаһанай һүүлээр уулзалгаяа хойшолуулһан юм. Хойто үдэрынь эдэнэр хоёр часай туршада наадаа. Эндэ Раднаев һанаһанда хүрэжэ наадабагүй. Валентин Захаров гурбадахи һуури эзэлһэн байна.

Хоёрдохи бүлэгтэ наадагшадай дундаһаа Владимир Агафонов шалгаржа гараһан байна. Тэрэ абажа боломоор 11-һээ 9,5 очко абаһа Удаадахи һуури Будацыренов, Анс фонова, Констант гэгшэд эзэлбэ.

Хэдэн үдэрэй тур жэлһэн мүрысөө гараһан шатарш болон диплом лагдаа.

Л. ГА

Ноябриин киноафиша

БАЯНШЬЕ, ОЛОНШЬЕ

Республикымнай кинотеатрнуудта һүүлэй хоёр һара соо совет кинофильмнүүдэй харуулагдахань үсөөрөөд байһан юм. Энээн тушаа харагшадай зүгһөө гомдол дуулдагша. Харин иимэ байдал энэ һара соо зэһэгдаха тээшээ болобо. Октябриин кинорепертуарта оруулагдаһан аад, экранда гаража, үрдеэгүй **«Зимняя вишня-2»**, **«Футболист»** гэжэ фильмүүд ноябрь соо харуулагдаха гээд мэдээсэе. Гэхэтэй хамта режиссер Юрий Мамин **«Бакенбарды»** гэжэ нэрэтэй энеэдэ зугаа ехэтэй комеди «Ленфильм» студида найруулан табиһан байна. Тэрэнэй түрүүн найруулһан «Праздник Нептуна» болон «Фонтан» гэжэ лентэнүүд олондо һайшаагдажа, Одессэдэ үнгэргэгдэһэн кинофестивалиин «Золотой Дюк» гэжэ хүндэтэ шанда хүртөө бэлэй. Режиссерой һүүлшын шэнэ бүтээл соо общество дотор засагай авантюристнүүдэй гарта ороод байһан тухай яһала һонирхолтойгоор хөөрэгдэнэ. Заха холын бишыхан нэгэ городто зарим үедэ прямигай амтаар, нүгөө үедэ ташуурай хүсөөр шэнэ онсо байдалай түлөө тэмцэл болоно. Иимэрхүү үзэгдэл манай мүнөө үеын байдалда үзэгдэнэ бэшэ аа гү? Автор кино харагшадай бодомжолжо үзэхые дурадхана гээд ойлгохоор лэ даа.

Удаадахи режиссер Анатолий Бобровский ушаралта ябадалнуудые харуулхадаа, абьяастай болонхой байһаниинь мэдээжэ. Жэшээлхэдэ, «Человек без паспорта», «Возвращение Святого Луки», «Особых примет нет», «Трое на шоссе» гэһэн картинануудынь хараһан байгаа һаа, намтай һаналаа нэгэдэхэ зэргэтэйт. Энэ удаа А. Бобровский **«Не будите спящую собаку»** гэһэн комеди дурадхаба. Тус фильмын герой В. А. Фуфачев гэдэг Москвагай хүүрнүүд дээрэ памятник табидаг ажалтай. Нэгэтэ тэрэ Ялта хотодо амаргүй һайнаар амараад ерэхэдээ, почтынгоо хайрсаг соо прокуратурада дуудуулһан саарһа олоод, «залд» гэбэ. Тэрэнэй али тухай ехээр һанеагаа зобохо, гүйхэ, харайха, орохо нүхэеэ оложо ядаһан амитан шэнгеэр аашалхыень хаража һуухада, тиигэхэ шалтагаантай байһаниинь тон эли байна. Тэрэ хуули сахидаг органуудай худэлмэрилэгшэдтэй оройшье уулзаха хэбэргүй янзатай.

Фуфачевой ролие Виктор Павлов һайнаар гүйсэдхэнэ гээд һанагдана.

«Восточный коридор или рэкет по...» гэжэ фильм мафи тухай хөөрэнэ. Хуйхэр ехэ наншалдаан, эрьюусэлдээн, намнасалдаан тэндэ горитой һуури эзэлнэ.

«Мосфильмын» дэргэдэ эмхидхэгдэһэн «Ритм» гэжэ киностудида **«Ребро Адама»** гэжэ картина табигдаа. Иимэ нэрэнь, магад, элдэбээр ойлгогдожо болохо. Тиигэбэшье нэгэ гэр бүлын дүрбэн эхэнэрэй хуби заяан тухай хөөрөөе һонирхон хараха байхат. Тус фильм А. Курчаткинай «Бабий дом» гэжэ туужын үндэһөөр найруулагдан табигдаа. Гол рольдонь Инна Чурикова үригдаһан байна.

Чехословакиин кинематографуудай табиһан **«Время слуг»** гэжэ картина мэхэлүүлһэн басаганай хоро шараа бусалжа, ямар алхам хэһые харуулна. Дана Гошковагай рольдо наадаһан киноактриса Ирена Павласкова басаганай сэдьхэлэй байдалые үнэншэмэ зүбөөр, гүнзэгыгөөр харуулжа шадаа. Фильм Канадада 1990 ондо болоһон кинофестивалиин «Золотая камера» гэжэ шанда дэмы хүртөөгүй байха.

Франциин **«И... как Икар»** гэжэ картина жанраараа политическэ детектив гээд тоологдоно. Ямаршьеб даа нэгэ ороной президентын алуулхада, тэрэниие мүрдэхэ талаар байгуулагдаһан комисси президентые нэгэ хүн алаа гэһэн тобшолол хэбэ. Зүгөөр прокурор Анри Вольне тэрэниие-ень яашье зубшөөбэгүй. Мүрдэлгэ дахинаа эхилбэ...

США—Итали хоёрой хамтын бүтээл болохо **«Ночной портье»** гэжэ картина 17 жэлэй урда тээ бүтэһэн аад, совет экранда һаял гаргагдахань гээшэ.

Аяар 1973 ондо буулгагдаһан энэ фильм дайнай һүүлэй үеын эгээл шуурятай фильм гэжэ нэрлэгдэнэ. тиигэжэ нэрлэгдэнэ хэ гэбэл, «Ночн гээшье хараха бо

Америкын нүүдэй «Брэндуэ гэжэ кампанида шүүл худэлдэг бай гээрээ кампани шье һэн. Зүгөөр раа, бүхы юумэ ха юм. Аймшагта басаган Кейси гэдэ лоошоноор абтаг саганай ажалда өө һайн юумэнэ-хэ ха гэжэ менеджм тоолоно. Тезэ үн Энэ картина өө нэрэтэй.

Ноябриимнай энэдхэг фильмгүй гүй даа. Энэ үдэ **Бхарат»** гэжэ лент

Ондоо планетэ шадай нэгэн газар гаад, басагай. иног хубүүнэй бэ рэ найр хэбэ, хо бо. Эдэ хоёр жаргалтай ажалгүй һэн... Тезэ «Прин кистен) гэжэ фил даа, ойлгохо бай

В.

киновидео-нэгдэ туарай талаар к ЗУРАГ Дээр хэһэг.

ХҮЙТЭНЭЙ ХАҺА ЕРЭБЭ

Сагай уларил шэнжэлэгшэд жэлые дүрбэн бэшэ, харин жэлэй табан хаһа (саг) гэжэ тоолодог юм. Юуб гэхэдэ, алтан намарай һаранууде түрүүшын болон хоёрдохи хахад болгожо хубаарилдаг заншалтай. Арадай дунда ноябрь һарые жэлэй боро хараанай хаһа гэжэ нэрлэлэдэг. Энэ һарада үдэр 2 часаар богони боложо, ёёнотойл боро хараан үдэрэй 4—5 час багаар болодог гээшэ. Эндэһээ уламжалан газаамнай хүйтэнэй уларил даамай хүрэжэ ерэнэ. Энэл үедэ Атлантикаһаа ерэһэн дулаан уларил Сибириин хүйтэн уларилтай дайралдахадаа, газаа гэнтэ хүйтэрнэ, шангаар һалхилна, саһан элбэгээр ороно.

Байгша ондо Сибириин уларил оорынхеэ абажа, бага зэргээр саһан орохо, һалхилха зэргэтэй. Һарын туршада дунда зэргээр республикын урда районуудта 15—40, баруун-урда ба хойто нютагуудта 5—10, 10—40 миллиметрэй саһан орохоор багсаагдана. Энэнь нормо соохоноо байха болоно.

Ноябрь һарада республикын урда нютагуудта хээээ хээээнэйн байхаар хүлеэгдэнэ, һарын һүниндөө 20—25, хойто нютаг 38, үдэртөө 15—20, хойто райо 25 градус хүйтэн болохо зэргээр һүниндөө 15—20, хойто нютагуудта һүниндөө 13—18 градус хүйтэн уг леэгдэнэ.

Ноябрь һарада республикы дай бүхы гол горхон, нуур мүльһэн хуягта абтаха, сагаан хүнжэлоор хушагдан

Ц. ЖАМ

Улаан-Удын гидроме торийн аханг

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Арадай депутадта үгэ үгтэнэ. «Онсо байдал тосхёолдобо»—Буряадай ССР-эй арадай депутат Г. Жарниковагай статья.

Ажахы ашаг үрэтэйгөөр эрхилэлгын замаар. «Белоруссиин арга Горхондо»—Э. Цыжгуевэй статья.

«Арһан дэгэлнүүд Шэнэ Бэрэндэ оёгдодог болохонь»—Б. Раднаевай статья.

Телефаксын абтаһан мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

Сонсир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—Үглөө. 10.00—«Общая собака»—уран һайханай фильм (Венгри). 11.00 — Мультфильм. 11.15—«Алеша»—баримтата фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 13.00—Шэнэ һониной албан. 13.15—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 15.30—Блокнот. 15.35—Телемикст. 16.20—Мүнөөдэр ба тинхэдэ. 17.35 — Мультфильм. 18.30 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.30—Улаан-Ордын шэнжэлэл. 19.45—Абьяас шуналтай хүнүүд тухай. 20.00—Эстрадна дамжуулга. 22.00—Мэдээсэлэй программа. 22.40—«Из жизни отдыхающих»—уран һайханай фильм. 24.00 — Футболоор УЕФА-гай кубок. «Динамо» (Москва) — «Канн» (Франци). 01.50—Шэнэ һониной албан. 02.05—«Собачье сердце». 1-дэхи, 2-дохи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.05—Немец хэлэн. 10.35—Менеджернүүдэй һургуули. 11.05—Марина Цветаевагай шүлэгүүд. 12.00—«От за от» дамжуулга. 12.30—Уран зураашын байшандахи выставкэ дээрэ. 13.00—Хүүхэлдэйн зүжэг. 14.00—«Трава зелена». 2-дохи сери. 15.05 — Хүүгэмэтэ Буряадай ТВ. Залуу видеоканал. 17.40— вая шкатулка» — церт. 18.10—«Ойн 18.20 — Хүүгэмэй 19.00—Байгал. 19.3 фильм. 19.30—Хүүг нуудай фестиваль актернууд. 20.15— курсын дүнгүүд. 20.3 Һэн хүгжэм. 20.5 нин. Москва. 21.0 нүүд. 21.20— согты, багашуулг римтата фильмүүд Донахьюгай програ вестр Сталлонегі 22.55—«Оркестр » фильм (США). 00.20—Эстр сэлнүүд. 00.20—Эстр жуулга.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Сапандаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный—2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд: советүүдэй худэлмэриин ба ниитын эмхинүүдэй — 2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; ононитын худэлмэриин ба мэдээсэлэй —2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын — 2-60-91; коммерческэ —2-69-58; корректорнуудэй —2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай) — 2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда —31-61, Агинскда — 3-45-94.

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2-37-32, бухгалтери — 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй Газетын индекс 50901. Тираж 6600. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 23.40.

Буряадай ССР-эй Госкомиздадай республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон 2-40-45.